

Elämä Suomessa

**Tervetuloa Turkuun
ja Suomeen!**

Opas Suomen kulttuuriin
ja yhteiskuntaan.

Suomen lait ja erilaiset säännöt koskevat kaikkia ihmisiä, jotka asuvat Suomessa. Lait antavat ihmisille oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeuksia ovat esimerkiksi

- sananvapaus
- ajatuksen vapaus
- uskonnon vapaus
- oikeus saada terveydenhuoltoa
- oikeus saada sosiaaliturvaa

Laki antaa myös suojaa. Laki esimerkiksi kieltää kaiken syrjinnän ja epätasa-arvoisen kohtelun.

Yhteiskunnan palvelut rahoitetaan veroilla. Kansalaisten velvollisuus on osallistua verojen maksamiseen ja yhteiskunnan kehittämiseen. Samalla heillä on oikeus osallistua yhteiskuntaa koskevaan päätöksentekoon.

Tämä opas kertoo Suomen historiasta, suomalaisten tavoista ja siitä, miten yhteiskunta Suomessa toimii. Opas helpottaa tutustumista ja sopeutumista Suomeen.

Eri maista tulevat ihmiset ovat ehkä tottuneet erilaisiin tapoihin ja erilaiseen yhteiskuntaan. Siksi tässä oppaassa on kerrottu monista tavallisen elämän asioista. Jokaisen on tärkeä tietää säännöistä, joiden mukaan yhteiskunta toimii. Se että ei tiedä lain sisältöä, ei vapauta vastuusta.

Sisällys

4 Muutto Suomeen

- 4 Kuka saa muuttaa Suomeen?
- 5 Väestörekisteri ja henkilötunnus

6 Asuminen

- 6 Yleistä tietoa asumisesta
- 8 Vuokralla asuminen
- 8 Muut asumismuodot
- 9 Lemmikkieläimet
- 9 Muuttajan muistilista

10 Raha-asiat

- 11 Maksa laskut ajoissa
- 11 Vakuutukset

12 Suomi

- 12 Suomalainen elämäntapa
- 13 Kun kohtaat suomalaisen
- 15 Suomalainen vuosi
- 18 Juhlapäivät
- 19 Suomen vähemmistöt
- 20 Uusi maahanmuutto
- 22 Suomen historiaa

24 Suomalainen elämä

- 24 Syntymä, rekisteröinti ja nimenanto
- 24 Lapsuus ja nuoruus
- 26 Oppivelvollisuus
- 27 Seurustelu ja parisuhde
- 28 Avioliiton solmiminen ja parisuhteen rekisteröinti

- 28 Avioliiton solmiminen ja parisuhteen rekisteröinti

- Avioliittolaki kertoo puolisoitten oikeudet ja velvollisuudet
- Lapsen tulo perheeseen
- Avioero

- 32 Kuolema ja hautaus

- Perintöasiat
- Hautajaiset

34 Suomen luonto

- 34 Jokamiehen oikeudet ja velvollisuudet

36 Suomen yhteiskunta ja hallinto

- 37 Oikeudet

- 38 Velvollisuudet

- Maanpuolustusvelvollisuus
- Verotus

40 Työ

- 41 Luvat työn tekemiseen Suomessa
- 41 Työlainsäädäntö ja työehtosopimus
- 42 Työnantajan ja työntekijän velvollisuudet
- 42 Työsopimus
- 43 Palkka ja muut edut
- 43 Lomat ja vapaat
- 44 Työhön kuuluvat matkat

44 Sosiaaliturva ja terveydenhuolto

- 45 Eläke

46 Liikenne

- 47 Pyöräily, mopoilu ja moottoripyöräily

- 47 Autoilu

- Ajokortti
- Auton ostaminen ja myyminen
- Rekisteröinti
- Auton kunto ja katsastus
- Ajoneuvovero

50 Päihteet

- 50 Tupakka
- 50 Alkoholi
- 50 Huumeet

51 Häätötilanteet

- 51 Hätänumero on 112
- 51 Yleinen vaaramerkki
- 52 Jos joudut rikoksen uhriksi
 - Tasa-arvo ja syrjintä
 - Perheväkivalta
 - Henkinen tuki

54 Rikokset ja rangaistukset

- 55 Oikeudenkäynti
- 56 Rangaistukset
- 56 Rikosrekisteri

Muutto Suomeen

Kuka saa muuttaa Suomeen?

Maahanmuuttaja on henkilö, joka on muuttanut ulkomailta Suomeen. Syitä muuttoon voi olla monia. Syynä voi olla esimerkiksi työ, perhe tai rakkaus. Jotkut maahanmuuttajat tulevat Suomeen pakoon oman maan tilannetta tai sotaa.

Ulkomaalainen on henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen. Ulkomaalaisen oikeus muuttaa Suomeen vaihtelee sen mukaan, minkä maan kansalainen hän on tai missä maassa hän asuu vakituisesti. Myös muuton syy vaikuttaa asiaan.

Kun maahanmuuttaja muuttaa Suomeen, hän tarvitsee oleskeluluvan. Oleskelulupa voi olla pysyvä, tai se voi olla määräaikainen eli voimassa tietyn ajan. Oleskeluluvan myöntää **Maahanmuuttovirasto (Migri)**, joka on valtion virasto.

Maahanmuuttovirasto hoitaa seuraavat asiat:

- myöntää oleskeluluvat; syynä voi olla
 - opiskelu
 - työ
 - paluumuutto
 - perheen yhdistäminen
 - pakolaisuus tai turvapaikan hakeminen

- myöntää muukalaispassit ja pakolaisten asiakirjat
- hoitaa kansalaisuushakemukset
- pitää yllä rekisteriä ulkomaalaisista
- hoitaa EU-kansalaisten rekisteröinnin

Suomi kuuluu Schengen-alueeseen. Schengen-alueen maat ovat sopineet, että niiden kansalaiset voivat liikkua vapaasti maasta toiseen. Tämä oikeus koskee yleensä myös niitä, jotka asuvat vakituisesti Schengen-alueella. Schengen-alueen maat ovat yhdessä päättäneet, minkä maiden kansalaiset tarvitsevat viisumin. Esimerkiksi melkein kaikkien Afrikan ja Aasian

maiden kansalaiset tarvitsevat viisumin, jotta he voivat tulla Schengen-alueelle. Kun ulkomaalainen on asunut Suomessa tarpeeksi kauan, hän voi hakea Suomen kansalaisuutta tai kaksoiskansalaisuutta. Kaksoiskansalaisuus tarkoittaa, että henkilö on kahden maan kansalainen. Kansalaisuuteen liittyy lisäksi vaatimuksia kielitaidosta sekä muita vaatimuksia. Tarkat tiedot vaatimuksista ovat Maahanmuuttoviraston sivuilla www.migri.fi.

• **Lisätietoa:** Maahantuloon vaadittava viisumi ja muut matkustusasiakirjat: www.formin.fi/public/default.aspx?no-deid=49459

Väestörekisteri ja henkilötunnus

Kaikista Suomessa asuvista ihmisistä on perustiedot väestörekisterissä.

Jokainen Suomessa asuva henkilö saa oman henkilötunnuksen, jonka perusteella hänet tunnistetaan. Henkilötunnus tarvitaan yleensä virallisten asioiden hoitamiseen sekä esimerkiksi pankkitilin avaamiseen.

Suomessa syntynyt henkilö saa henkilötunnuksen automaattisesti. Ulkomaalaisen henkilön täytyy itse pyytää, että hänet rekisteröidään väestörekisteriin. Tällöin hän saa myös henkilötunnuksen.

Voit pyytää rekisteröintiä väestörekisteriin siten, että menet henkilökohtaisesti käymään oman kuntasi maistraatissa. Voit pyytää rekisteröintiä myös Suomen edustustolta ulkomailla, maahanmuuttovirastolta tai poliisilta. Voit tehdä sen samalla, kun haet oleskelulupaa, oleskelukorttia tai EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä. Sinut voidaan rekisteröidä vain, jos oleskelulupa myönnetään.

Kun pyydät rekisteröintiä, sinulla täytyy olla mukana passi ja oleskelulupa. Oleskeluluvan täytyy olla vähintään vuodeksi. Jos olet naimisissa ja sinulla on lapsia, tarvitet todistuksen avioliitosta sekä lasten syntymätodistukset.

Joskus henkilötunnuksen voi saada henkilö, joka asuu Suomessa vain lyhyen aikaa. Tunnuksen voi tarvita esimerkiksi työn vuoksi. Turvapaikanhakija saa henkilötunnuksen vasta sitten, kun hän saa tilapäisen tai pysyvän oleskeluluvan.

Ulkomaalaisen henkilökortti

Voit hakea ulkomaalaisen henkilökorttia, jos olet saanut oleskeluluvan ja kotikunnan. Haet ulkomaalaisen henkilökorttia poliisilta. Voit tehdä hakemuksen myös sähköisesti.

Ulkomaalaisen henkilökorttia varten täytyy todistaa henkilöllisyys luotettavasti. Jos hakijalla ei ole todistusta henkilöllisyydestä, henkilöllisyys voidaan selvittää vertaamalla hakijan sormenjälkiä oleskeluluvan sormenjälkiin. Ulkomaalaisen henkilökortti on voimassa yhtä kauan kuin oleskelulupa.

- **LISÄTIETOA:**
Maistraatti: www.maistraatti.fi/en/
Väestörekisterikeskus: vrk.fi/
Tietoa henkilötunnuksesta: www.migri.fi/henkilotunnus

Suomeen muutosta
ja työskentelystä
Suomessa määräävät
lait löytyvät osoitteesta
www.finlex.fi

Asuminen

Lisätietoa

Asumisopas:

- www.vts.fi/asuminen/asuminenvtstskodeissa/adviceforsuccessfulhousing/

Uuden turkulaisen eko-opas:

- www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/uuden_turkulaisen_ymparistoopas.pdf

Voit valita monta eri asumisen tapaa.
Voit ostaa oman asunnon tai
asua vuokralla vuokra-asunnossa.
Muita asumisen muotoja ovat
asumisoikeusasunto ja osaomistusasunto.
Jos sinulla on vähän tuloja,
voit hakea asumistukea Kelasta.
Tukea voi saada kaikkiin
asumisen muotoihin.

Yleistä tietoa asumisesta

Jos asut kerrostalossa tai rivitalossa,

sinua koskevat taloyhtiön säännöt.

Muista erityisesti seuraavat asiat:

- Hiljaisuus on yleensä kello 22–07.
Silloin täytyy välttää meteliä.
Jos aiot pitää juhlat kotona,
ilmoita mielellään naapureille etukäteen.
Voit laittaa tiedon juhlasta ilmoitustaululle.
- Tupakointi. Joissain taloissa
tupakointi voi olla kokonaan kiellettyä.
- Autojen pysäköinti. Autoille on
yleensä oma pysäköintialue.
- Yhteiset tilat (pesutupa, sauna, varastot, grillikatos).
Jokainen siivoaa omat jälkensä käytön jälkeen.

- Porraskäytävä. Porraskäytävässä ei saa
meluta, roskata tai säilyttää omia tavaroita.
Säilytä tavarat omassa asunnossa tai varastossa.
- Remontit. Joihinkin remontteihin tarvitaan
taloyhtiön lupa tai ilmoitus isännöitsijälle.
Tällainen remontti on esimerkiksi
kylpyhuoneen remontti.

Jos häiritset jatkuvasti muita asukkaita,

voit saada kirjallisen varoituksen.

Jos varoituksia tulee useita,
sinut voidaan häätää asunnostasi.

Se tarkoittaa, että joudut muuttamaan
pois asunnosta.

Taloyhtiö voi häätää sinut myös silloin,
kun omistat asuntosi itse.

Joissakin taloissa taloyhtiö on tehnyt **sähkösopimuksen**, joka koskee kaikkia asuntoja. Yleensä sinun täytyy kuitenkin tehdä sähkösopimus asuntoosi itse.

Sopimus tehdään energiayhtiön kanssa. Voit vertailla sähkön hintoja eri yhtiöissä ja valita, minkä yhtiön kanssa teet sopimuksen. Talossa on sähkömittari, joka mittaa sähkön kulutuksen asunnossasi. Maksat sähköstä sen mukaan, kuinka paljon käytät sähköä.

Vedestä ei tarvitse tehdä sopimusta, mutta siitä täytyy kuitenkin maksaa.

Maksat vedestä kulutuksen mukaan tai sen mukaan, kuinka monta ihmistä asunnossa asuu. Vesimaksu voi sisältyä vuokraan tai vastikkeeseen tai se maksetaan erikseen. Jos hana tai wc vuotaa, ilmoita siitä heti vuokranantajalle, huoltomiehelle tai isännöitsijälle.

Viemärit kannattaa puhdistaa säännöllisesti.

Jos viemäri menee tukkoon, voit yrittää avata sitä aineella, joka on tehty sitä varten. Jos aine ei auta, ilmoita asiasta talonmiehelle tai huoltoyhtiölle. Älä laita viemäriin ja vessaan esineitä, jotka eivät sinne kuulu, kuten vaippoja tai naisten terveyssiteitä. Ne tukkivat viemärin. Älä kaada viemärin öljyä tai sulanutta rasvaa. Vie ne sekajäteastiaan tai biojäteastiaan.

Jokaisessa asunnossa täytyy olla **palohälytin**. Tarkista säännöllisesti, että hälytin on kunnossa. Tulipalon syy on usein huolimattomuus, tupakointi sängyssä tai vika sähkölaitteessa. Muista siis:

- käytä ehjiä sähkölaitteita ja noudata käyttöohjeita
- älä tee itse sähkötöitä, vaan kutsu sähkömies
- älä jätä kynttilää palamaan ilman valvontaa
- opettele keinoja, joilla voit sammuttaa pienen palon – vettä ei voi aina käyttää sammutukseen.

Roskat pitää viedä jäteastioihin.

Lajittele jätteet ja vie eri jätteet omiin säiliöihin. Sinun pitää lajitella ainakin lasi, metalli, paperi, kartonki sekä poltettava jäte. Joissakin taloissa on oma astia biojätteille.

Älä laita vaarallisia jätteitä tavallisten roskien joukkoon. Vaarallisia jätteitä ovat esimerkiksi paristot, akut, lääkkeet ja myrkyt. Niille on omat keräyspaikat (esimerkiksi kierrätyskeskuksissa tai ruokakaupoissa). Vanhat lääkkeet voi viedä apteekkiin.

Monissa kunnissa on kierrätyskeskuksia. Niihin voi viedä vanhoja ja ehjiä huonekaluja, kodinkoneita ja vaatteita ja myös ostaa niistä edullisesti. Ehjiä ja puhtaita vaatteita voi antaa myös vaatekeräykseen.

Vuokralla asuminen

Monet eri tahot tarjoavat asuntoja vuokralle. Voit vuokrata asunnon yksityiseltä henkilöltä, yhtiöltä, säätiöltä, kunnalta tai valtiolta. Tietoa vapaista vuokra-asunnoista on internetissä, lehdissä ja asunnonvälitystoimistoissa. Opiskelijoille on olemassa opiskelija-asuntoja. Vanhuksille ja vammaisille on palveluasuntoja.

Kun vuokraat asunnon, tee aina kirjallinen vuokrasopimus. Sopimukseen on merkitty

- kuka on vuokralainen
- kuinka suuri on vuokra
- mistä syystä vuokraa voidaan nostaa
- kuinka kauan vuokrasopimus kestää
- milloin vuokra täytyy maksaa.

Vuokrasopimus voi olla määräaikainen, eli se päättyy sovittuna päivänä.

Vuokrasopimus voi olla voimassa myös toistaiseksi. Se päättyy, kun vuokralainen tai vuokranantaja irtisanoo sen.

Vuokralaisen täytyy usein maksaa vuokratakuu, ennen kuin hän muuttaa asuntoon.

Vuokratakuu on turva vuokranantajalle.

Jos vuokralainen aiheuttaa vahinkoa asunnossa, se maksetaan vuokratakuulla.

Jos pidät asunnon kunnossa, saat vuokratakuun takaisin, kun vuokrasopimus päättyy.

Lisäksi vuokralainen maksaa yleensä erikseen sähköstä ja vedestä. Vuokralaisen täytyy maksaa vuokra silloin, kun on sovittu, ja noudattaa talon sääntöjä. Asunnon omistaja päättää asunnon korjaamisesta ja hoidosta.

Jos vuokralainen irtisanoo vuokrasopimuksen, irtisanomisaika on yksi täysi kuukausi.

Irtisanomisaika alkaa aina seuraavan kuukauden alusta.

Jos vuokrasopimuksen irtisanoo vuokranantaja, irtisanomisaika riippuu vuokra-ajan pituudesta. Se on kuitenkin aina vähintään 3 kuukautta.

Vuokranantajalla täytyy olla peruste irtisanomiseen. Peruste voi olla esimerkiksi asunnon myyminen. Peruste voi olla myös se, että vuokranantaja tarvitsee asunnon itse tai sukulaisen tai työntekijän käyttöön.

Vuokranantaja voi myös purkaa sopimuksen, jos vuokralainen ei maksa vuokraa tai häiritsee toistuvasti muita talon asukkaita.

Vuokranantajan täytyy antaa vuokrasopimuksen purkamisesta kirjallinen ilmoitus.

Laissa kerrotaan tarkasti, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia vuokralaisella on. Vuokralaisena voit vuokrata osan asunnosta edelleen jollekin toiselle henkilölle.

**Osaomistusasuntoa
ostaessasi osuutesi on
yleensä 10 prosenttia.**

Sen jälkeen maksat vuokraa
sekä rahoitusvastiketta,
jolla maksat asuntoa.

Tällöin sinusta tulee päävuokralainen ja toisesta vuokralaisesta tulee alivuokralainen. Jos haluat ottaa asuntoon muita ihmisiä asumaan, siitä on hyvä sopia vuokranantajan kanssa. Kaikki asunnossa asuvat henkilöt täytyy myös ilmoittaa isännöitsijälle.

- **LISÄTIETOA:** www.vuokralaiset.fi

Muut asumismuodot

Muita asumismuotoja ovat

- oma asunto
- osaomistusasunto
- asumisoikeusasunto.

Asunnon ostamiseen liittyy paljon asioita, jotka täytyy selvittää ja hoitaa.

Ennen kuin ostat asunnon, muista selvittää asunnon kunto tarkasti.

Selvitä myös, onko taloon tulossa isoja remontteja.

Selvitä lisäksi, mitä maksuja asumiseen liittyy hinnan lisäksi.

Tällaisia maksuja ovat esimerkiksi yhtiövastike, vesimaksu ja sähkömaksu. Suomessa asunnon omistaja ostaa usein osakkeita asunto-osakeyhtiöstä. Näillä osakkeilla henkilö saa hallintaansa tietyn asunnon. Asunto-osakeyhtiö vastaa pihatöistä ja pääosin myös rakennuksen korjaustöistä. Sitä varten omasta asunnosta täytyy maksaa yhtiövastiketta.

Osaomistusasunto

Osaomistusasunto tarkoittaa, että ostat ensin vain osan asunnosta. Osuus on yleensä 10 prosenttia. Sen jälkeen maksat vuokraa sekä rahoitusvastiketta, jolla maksat asuntoa. 10–20 vuoden jälkeen sinun täytyy maksaa loput asunnosta, ja asunto sen jälkeen kokonaan sinun.

Asumisoikeusasunto

Asumisoikeusasunto tarkoittaa, että ostat oikeuden asua asunnossa maksamalla asumisoikeusmaksun. Maksu on 15 prosenttia asunnon hinnasta. Maksat asumisesta myös käyttövastiketta eli vuokran tapaista maksua. Asumisoikeusasuntoa et voi koskaan ostaa kokonaan omaksi. Jos haluat luopua asunnosta, asuntoyhtiö maksaa takaisin asumisoikeusmaksun.

- **LISÄTIETOA:** www.suomi.fi/suomifi/suomi/palvelut_aiheittain/asuminen_ja_rakentaminen/asunnon_hankinta/asumismuodot/index.html

Lemmikkieläimet

Yleensä voit pitää lemmikkieläimiä kotonasi. Huolehdi kuitenkin siitä, että ne eivät häiritse naapurien asumista. Asunnossa ei voi kuitenkaan pitää lemmikkieläimiä, sikoja, lampaita ja kanoja.

Ohjeita lemmikkieläinten pitoa varten:

- Kuljeta lemmikkieläintä talutushihnassa kodin ulkopuolella.
- Kerää koiran ulosteet ulkona ja vie roska-astiaan.
- Kissa saa olla vapaana vain omistajan pihalla ja puutarhassa.

Lain mukaan lemmikkieläimiä täytyy kohdella hyvin. Jos joku kohtelee lemmikkieläintä huonosti, siitä voi ilmoittaa eläinsuojeluvalvojalle. Jos lemmikkisi karkaa, ota yhteyttä löytöeläinlaitokseen. Joku on saattanut viedä lemmikkisi sinne. Löytöeläinlaitoksia on monilla eläinsuojeluyhdistyksillä.

Muuttajan muistilista

Kun muutat, muista seuraavat asiat:

- **Tee muuttoilmoitus** viikon aikana. Tee muuttoilmoitus, jos asut uudessa osoitteessa yli 3 kuukautta. Voit tehdä muuttoilmoituksen osoitteessa www.posti.fi/muuttoilmoitus. Voit tehdä sen myös postissa tai maistraatissa. Uusi osoitteesi välittyy viranomaisille sekä myös esimerkiksi pankkeihin ja vakuutusyhtiöön.
- **Tee ilmoitus** taloyhtiön isännöitsijälle.
- **Tee uusi sähkösopeutus** ja irtisano vanha.
- **Tarkista**, pitääkö kotivakuutusta muuttaa.
- **Jos saat asumistukea** Kelasta, tarkista, vaikuttaako vuokran suuruus tukiasi. Ilmoita muutoksista myös muille tahoille, joilta saat tukia. Ilmoitukseen tarvitaan kopio vuokrasopimuksesta tai muu todistus.

Raha-asiat

Hyvä
tietää!

Säästäväisyys

Suomessa on aina arvostettu säästäväisyyttä ja omalla rahalla selviämistä.

Rahaa ei yleensä lainata ystäviltä ja sukulaisilta, kun vain suuressa hädässä.

Raha-asiat

Suomessa asuminen on melko kallista, joten raha-asiat kannattaa suunnitella hyvin:

- Varaa tarpeeksi rahaa pakollisiin menoihin, kuten asumiseen, ruokaan ja lääkkeisiin. Laske, paljonko niihin kuluu rahaa.
- Jos lainaat rahaa, selvitä tarkoin, paljonko joudut maksamaan korkoa lainan lisäksi. Pikalainat ja kännykkävipit ovat kalliita.
- Pankkilaina on halvempaa kuin pikalainat. Pankki haluaa yleensä vakuuden lainalle. Vakuus voi olla kiinteää omaisuutta. Jos sinulla ei ole sellaista omaisuutta, tarvitset yleensä toisen henkilön, joka takaa lainasi. Pankki perii lainan takaajalta, jos et itse pysty sitä maksamaan.

Maksa laskut ajoissa. Jos et maksa laskua, saat siitä maksukehotuksen. Samalla laskuun lisätään yleensä korkoja ja perimiskuluja. Näin pienestäkin laskusta voi tulla kallis.

Jos et maksa laskua, siitä voi olla vakavia seurauksia:

- Jos et maksa vuokraa, sinut voidaan häätää asunnosta.
- Jos et maksa sähkölaskua, sähkösi voidaan katkaista.
- Jos et maksa puhelinlaskua, puhelinliittymäsi suljetaan.

Voit ostaa tavaroita myös osamaksulla. Tällöin maksat ensin osan tavarain hinnasta

ja sitten joka kuukausi lisää. Tavara on myyjän omaisuutta niin kauan, että olet maksanut tavarain kokonaan. Myyjällä on oikeus hakea tavara takaisin, jos et maksa osamaksuja.

Jos et maksa laskuja, sinulle saattaa tulla maksuhäiriömerkintä. Se tarkoittaa, että menetät luottotietosi. Tällöin et voi saada pankkilainaa tai luottokorttia. Myös vuokra-asunnon löytäminen voi olla silloin hankalaa. Maksuhäiriömerkintä säilyy rekisterissä 2–5 vuotta.

Jos et maksa laskuja, ne joutuvat lopulta ulosmittaukseen. Tällöin osa tuloistasi alkaa siirtyä automaattisesti niille, joille olet velkaa. Laskuja voidaan ulosmitata myös omaisuudesta, kuten autosta, asunto-osakkeista tai pankkitalletuksista.

Laskut kannattaa siis hoitaa ajallaan. Jos et pysty maksamaan jotain laskua, ota heti yhteyttä laskun lähettäjään. Sillä tavalla voit saada lisää maksuaikaa.

- LISÄTIETOA: www.oikeus.fi/ulosotto/fi/index/ulosotto.html

Vakuutukset

Vakuutukset turvaavat henkilön tai perheen taloutta vahinkotilanteissa. Työssä tapahtuneet tapaturmat tai vahingot korvaa työnantajan ottama tapaturmavakuutus.

Jos omistat auton, sinun täytyy ottaa liikennevakuutus.

Lisäksi voit ottaa yksityisiä vakuutuksia, joilla voit turvata kotia, omaisuutta, perheenjäseniä, matkoja tai matkatavaroita. Suomessa on useita vakuutusyhtiöitä, joista vakuutuksia saa eri hintaan. Kannattaa kysyä tarjous eri yhtiöistä.

- LISÄTIETOA: www.suomi.fi

Rehellisyys maan perii

Suomalaiset arvostavat rehellisyyttä ja sitä, että toinen henkilö on luotettava. Sopimukset ja lupaukset ovat sitovia.

Suomi

Suomalainen elämäntapa

Suomalainen yhteiskunta

on muuttunut paljon 1900-luvulla. Muutokset alkoivat 1860-luvulla, kun liberalismien aate alkoi levitä Suomeen. Aatteen myötä kirkko ja uskonto alkoivat menettää merkitystä.

Kirkko oli pitänyt huolta köyhistä ja huolehtinut lasten opetuksesta. Nyt valtio ja kunnat alkoivat hoitaa näitä tehtäviä. Laki uskonnonvapaudesta annettiin vuonna 1870. Kirkon ja uskonnon merkitys väheni,

ja suunta on jatkunut nykyaikaan asti: kirkossa käydään harvemmin ja monet eroavat kirkosta.

Myös teollistuminen on muuttanut paljon suomalaisten elämäntapaa. Maanviljely ja karjanhoito olivat tärkeitä elinkeinoja 1950-luvulle asti. Kun koneiden käyttö maanviljelyssä yleistyi ja teollisuus lisääntyi, ihmiset muuttivat maalta kaupunkeihin. Keskiluokka kasvoi ja elintaso nousi.

Yhteiskunta on muuttunut tasa-arvoiseksi. Suomessa ei ole selviä rajoja eri yhteiskuntaluokkien välillä. Työväestön ja keskiluokan

elintavoissa ei ole isoja eroja, ei myöskään maaseudulla ja kaupungeissa asuvien välillä. Verotus, yhteiskunnan sosiaalityöt ja peruskoulu lisäävät tasa-arvoa.

Suomessa perhe tarkoittaa

yleensä isää, äitiä ja lapsia. Perhe ja koti ovat suomalaisille tärkeitä. Monilla suomalaisilla perheillä on myös lemmikkieläin, joka on osa perhettä. Suomalaiset erottavat yleensä työajan ja vapaa-ajan selvästi toisistaan. Vapaa-aikaan kuuluvat erilaiset harrastukset, opiskelu ja matkailu. Vapaa-aikaa vietetään paljon myös kotona ja perheen kanssa.

Monet viettävät kesän viikonloput ja kesäloman kesämökillä.

1960-luvulla Suomessa levisi individualistinen aate. Aate painottaa yksilön vapautta, mutta myös vastuuta omista teoista. Aatteen myötä perheen merkitys väheni, lapsia syntyi perheeseen vähemmän, avoliitot ja avioerot lisääntyivät. Yksin eli ”sinkkuna” eläminen lisääntyi.

Yhteiskunta hoitaa nykyään monia tehtäviä, jotka ennen kuuluivat perheelle, esimerkiksi lasten koulutus ja vanhusten ja sairaiden hoitaminen. Tähän on vaikuttanut myös se, että useimmat naiset ovat työssä.

Tasa-arvo on vaikuttanut myös suhteeseen naisten ja miesten sekä nuorten ja vanhojen välillä. Perheissä ei ole tiukkaa jakoa miesten ja naisten töihin. Vanhemmat eivät ole enää tiukkoja auktoriteetteja lapsilleen. Fyysinen rankaiseminen on kielletty laissa, ja lapset voivat vastustaa vanhempiansa käskyjä.

Suomalaiset perinteet ja tavat ovat muuttuneet paljon ajan kuluessa. Joskus voi tuntua siltä, että suomalaisilla ei ole tapoja ollenkaan. Monia juhlia ja juhlapäiviä vietetään kuitenkin vanhojen tapojen ja perinteiden mukaan. Tavat voivat olla erilaisia eri puolilla Suomea.

Ihmiset voivat vapaasti valita, mitä perinteitä ja tapoja he noudattavat.

Kun kohtaat suomalaisen

Suomalaiset ovat melko vähäpuheisia. He eivät kovin usein keskustele tuntemattomien ihmisten kanssa. Suomalainen voi tervehtiä naapuria tai tuttua, mutta ei kutsu heitä heti omaan kotiin. Suomalaiset ovat melko ujoja, jos eivät tunne ihmistä. Voi kestää melko pitkän aikaa, että suomalaisesta saa ystävän. Mutta kun pääsee suomalaisen ystäväksi, hän on yleensä luotettava ja avulias.

Suomalainen puhuu tavallisesti vain silloin, kun hänellä on asiaa. Keskustelu on usein asiapitoista. Asiaan voi mennä suoraan ilman, että kysellään ensin kuulumisia. Suomalainen ei tavallisesti puhu kovin paljon small talkia. Yleisin small talkin aihe on sää – millainen sää on ja millaista säätä on tulossa.

Keskustelussa on tiukat roolit. Vain yksi henkilö puhuu ja muut kuuntelevat. On epäkohteliasta keskeyttää toisen puhe. Kannattaa odottaa, että toinen lopettaa. Vasta sitten voi alkaa itse puhua.

Suomalaiselle oma yksityisyys on tärkeää.

Hän ei kerro vieraalle ihmiselle omia henkilökohtaisia asioitaan. Suomalainen ei yleensä pidä siitä, että vieras henkilö tulee liian lähelle tai koskettaa. Kätteleminen tervehtimisen yhteydessä on kyllä sallittua. Ulkomaalaiselle suomalaisen tavat voivat joskus kylmältä tai ylimieliseltä.

Keskustelussa katse on tärkeä. Silmiin katsominen on rehellisyyden merkki. Jos katselet koko ajan muualle, suomalainen voi luulla, että olet epärehellinen tai salaat asioita. Muista kuitenkin, että avoin katsominen esimerkiksi bussissa ei ole kohteliasta.

Suomalainen ei käytä paljon eleitä tai ilmeitä, kun hän puhuu. Äänensävy, ilmeet, eleet ja liikkeet kertovat kuitenkin keskustelutilanteesta.

Hyvä
tietää!

Tervehtiminen ja kättely

- Kun tervehdit toista ihmistä, katso häntä silmiin, hymyile ja sano ”hyvää huomenta”, ”hyvää päivää” tai ”hyvää iltaa”. Tutuille voit sanoa ”hei” tai ”moi”.
- Kun saavut johonkin tilaisuuteen, sinun kuuluu tervehtiä ensin. Jos paikalla on vähän ihmisiä, voit kätellä kaikkia. Jos ihmisiä on paikalla paljon, riittää, että kättelet tilaisuuden järjestäjät.
- Suomalaiset kättelevät yleensä silloin, kun he tervehtivät, esittelevät itsensä tai hyvästelevät.

Suomalaiset kättelevät seisten. Vain vanhemmat henkilöt, erityisesti naiset, voivat istua kätellessä. Kohteliaan tavan mukaan kättelyn aloittaa vanhempi henkilö tai nainen.

Esittäytyminen ja esittely

- Kun esittelet itsesi toiselle henkilölle, kättele häntä ja kerro nimesi selkeästi. Työasioissa sanotaan yleensä myös ammatti tai arvo sekä yritys, jota edustaa.
- Kun haluat esitellä kaksi ihmistä toisilleen, esittely ensin mies naiselle ja nuorempi henkilö vanhemmalle.

Noudata sovittuja aikatauluja.

Suomalaiset pitävät myöhästymistä epäkohteliaana. Jos myöhästyit sovitusta tapaamisesta, ilmoita odottajalle myöhästymisestäsi. Älä KOSKAAN myöhästy työhaastattelusta.

Jos sinulle tulee todellinen este, muista perua varaus ja sopia uusi aika:

- *varattu lääkäriaika – joudut maksamaan peruttamatta jääneen ajan*
 - *viranomaistapaamiset. Joskus voit joutua todistamaan lääkärintodistuksella syyn, miksi et päässyt tulemaan.*
- Toistuvaa tapaamisten peruuttamista pidetään epäluotettavana käyttäytymisenä.*

Puhuttelu

Suomalaiset ovat melko tasa-arvoisia. Esimerkiksi esimiehen kanssa voi jutella vapaasti, eikä omaa asemaa tai muiden asemaa yleensä korosteta. Kun mies puhuu vieraalle naiselle, on syytä olla varovainen, että nainen ei koe flirttailua ja ehdotuksia häirinnäksi.

Sinuttelu on Suomessa yleistä. Suomalaiset sinuttelevat yleensä vierastakin ihmistä. Palveluammateissa on kuitenkin tapana teititellä erityisesti vanhempia asiakkaita. Jos ei ole varma sinuttelusta, on turvallista teititellä tai puhua epäsuorasti ("Miten viikonloppu meni?").

Puhelintavat

- Toisen kotiin voi soittaa arkisin klo 8–21.
- Toimistoihin voi soittaa virka-aikana klo 8–16.
- Kun soitat, esittele itsesi ja tervehdi puhelun alussa. Jos soitat työasiassa, sano myös yrityksesi nimi.
- Suomalaiset käyttävät paljon kännykkää. Kaikkialla kännykkää ei saa käyttää. Esimerkiksi joillain osastoilla sairaalassa kännykkä täytyy sulkea. Älä käytä kännykkää myöskään kokouksissa, elokuvissa, konsertissa, luennolla tai keskustelun aikana.
- Tekstiviestien lähettäminen ja internetin selailu ei ole kohteliasta esimerkiksi oppitunnilla tai kokouksessa.

Ruokailu ja pöytätavat

Hyvät pöytätavat ja kohtelias seurustelu tekevät ruokailusta miellyttävän hetken kaikille. Tässä muutama suomalaiseen ruokailuun liittyvä hyvä tapa:

- On kohteliasta mennä pöytään heti, kun pyydetään.
- Pöytään istutaan ja siitä nouseaan yhtä aikaa toisten kanssa.
- Ota lautaselle ruokaa sen verran kuin syöt.
- Hyviin tapoihin ei kuulu puhua ruoka suussa tai nojata kyynärpäillä ruokapöytään.
- Kun lopetat syömisen, laita haarukka ja veitsi lautaselle "kello viiden" kohtaan.

Muita tapoja

- Meluaminen ja roskaaminen yleisillä paikoilla ei ole hyvä tapa.
- Ei ole sopivaa lainata toisten tavaroita ilman lupaa.
- Vältä kuiskimista toisten seurassa.
- Tupakointi on sallittua vain tietyissä paikoissa. Jos olet vieraana jonkun kodissa, on kohteliasta kysyä, missä voi tupakoida.
- Maiskuttelu ja röyhtäily eivät ole hyviä tapoja.
- Jos menet kylään suomalaiseen kotiin, riisu kengät pois eteisessä. Juhlissa voi vaihtaa sisäkengät jalkaan.
- Kohtelias mies huolehtii naisseuralaisestaan. Mies kantaa raskaat laukut, auttaa takin päälle ja tarjoaa tuolin pöydässä, kun nainen istuu.
- Miehet eivät pidä hattua sisällä.

Vaativuus

"Vaativuus kaunistaa"

Suomalaiset eivät halua kehua itseään.

Suomalaiset eivät myöskään oikein luota henkilöön, joka kehuu itseään ja omia töitään.

Suomalainen vuosi

Uusivuosi (31.12.–1.1.)

Komea ilotulitus kuuluu uudenvuoden juhlaan. Monet suomalaiset juhlivat uuttavuotta yhdessä ystävien kanssa kotona tai ravintolassa. Juhlaan kuuluu sampanjapullon avaaminen yöllä tasan kello kaksitoista. Monet kaupungit järjestävät juhlan, jossa on musiikkia, puheita ja lopuksi ilotulitus.

Uudenvuoden viettoon liittyy myös tulevaisuuden ennustaminen. Tulevaisuutta ennustetaan tinan avulla. Ensin tina sulatetaan ja sitten se kaadetaan kylmään veteen. Jähmettyneen tinan varjokuvasta katsotaan, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Esimerkiksi laiva tarkoittaa matkaa, kukka kertoo ihailijasta ja lintu tuo onnea.

Uuteenvuoteen kuuluu myös lupausten teko. Moni lupaa muuttaa elämäntapojaan, kuten alkaa laihduttaa ja lopettaa tupakanpolton.

Vapunpäivänä ihmiset
kokoontuvat piknikille
puistoon jo aamulla.

Laskiainen on 7 viikkoa ennen pääsiäistä. Siihen kuuluvat sunnuntai ja sitä seuraava tiistai. Laskiaisena lasketaan mäkeä. Laskiaisena myös syödään hyvin. Laskiaisen ruokaa ovat hernekeitto ja laskiaispullat, joissa on kermavaahtoa. Kristillisissä tavoissa laskiainen aloittaa paaston, joka kestää pääsiäiseen saakka. Paasto ei ole enää yleinen tapa.

Aprillipäivä (1.4.)

Huhtikuun 1. päivä on aprillipäivä. Silloin yritetään narrata toista, saada toinen uskomaan jotain, mikä ei ole totta. Myös lehdissä voi olla aprillipiloja. Silloin ei ehkä kannata uskoa kaikkia asioita, joista lehdissä kirjoitetaan.

Pääsiäinen on vanha kristillinen juhla. Sitä vietetään Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemisen muistoksi.

Pääsiäisen ajankohta kalenterissa vaihtelee. Pääsiäisen aika alkaa palmusunnuntaina, viikko ennen pääsiäistä. Silloin voi nähdä kadulla ja piholla lapsia, jotka kiertävät talosta taloon

toivomassa terveyttä ja onnea.

Lapset ovat usein pukeutuneet noidiksi.

He antavat taloon koristellun pajunoksan

ja saavat palkaksi makeisia tai kolikoita.

Pitkäperjantai on Jeesuksen kuoleman päivä.

Perinteisesti pitkäperjantaita vietetään hiljaisesti, eikä silloin ole tapana vierailla muiden luona.

Pääsiäissunnuntai on Jeesuksen ylösnousemuksen päivä.

Pääsiäiseen liittyviä ruokia ovat mämmi, pasha, lampaanliha ja kananmunat.

Kananmunat maalataan usein iloisilla väreillä.

Lapsille annetaan myös suklaamunia, joiden sisällä on pieni lelu tai muu yllätys.

Koti koristellaan koivunoksilla ja pajunoksilla, rairuoholla, pääsiäistipuilla, pupuilla ja noidilla.

Pääsiäisen väri on keltainen.

Pääsiäisen kukat ovat yleensä keltaisia narsisseja tai tulppaneita.

Vappu (1.5.) on kevään, ylioppilaiden ja työväen juhla.

Silloin kaupungilla on liikkeellä paljon ihmisiä, joilla on valkoinen ylioppilaslakki päässä.

Vapun koristeita ovat ilmapallot, serpentiinit ja vappuhuiskat.

Vapun herkkuihin kuuluvat sima, munkit ja tippaleivät.

Vapunpäivänä ihmiset kokoontuvat piknikille puistoon jo aamulla.

Erityisesti opiskelijat juhlivat vappua innokkaasti.

Opiskelijoilla ja muillakin vappuun liittyy usein myös runsas alkoholin käyttö.

Vappupäivänä poliittiset puolueet järjestävät vappumarsseja ja juhlia

Helatorstai ja helluntai ovat kristillisiä juhlia.

Helatorstai on Jeesuksen taivaaseen nousemisen päivä.
Helluntai on 7 viikkoa pääsiäisen jälkeen.
Nykyisin näiden päivien viettoon ei liity erityisiä juhlaperinteitä.

Juhannus on keskikesän juhla.

Juhannuksen aikaan päivät ovat pitkiä, ja yölläkin on valoisaa.
Pohjois-Suomessa aurinko ei laske lainkaan.
Monet suomalaiset viettävät juhannusta mökillä tai muualla maaseudulla.
Juhannukseen kuuluvat juhannussauna ja lavatanssit.
Juhannuksen koristeita ovat koivut, joita voidaan tuoda pihalle ja sisälle.
Ruotsinkielisillä alueilla on tapana

koristaa korkea juhannussalko.
Juhannus on myös Suomen lipun päivä.
Silloin lippu on lipputangossa koko yön.
Juhannusjuhla huipentuu yöllä juhannuskokon polttamiseen.
Myös juhannuksen viettoon liittyy runsas alkoholin käyttö.

Suomen itsenäisyyspäivä (6.12.)

Suomesta tuli itsenäinen valtio 6.12.1917.
Itsenäisyyspäivänä muistetaan

Koti

*"Oma tupa, oma lupa"
Sanonta kuvaa sitä,
että koti on suomalaiselle tärkeä paikka.
Kodissaan jokainen saa tehdä omat päätökset
ja elää omalla tavallaan.*

Hyvä tietää!

Yksityisyys

*Yksityisyyttä pidetään suuressa arvossa.
Suomalaiset eivät yleensä puutu tuttujensa asioihin,
jos he eivät pyydä apua.
Siksi monet suomalaiset kokevat kiusallisena,
jos vieras ihminen puuttuu hänen asioihinsa
tai kommentoi hänen ulkonäköään.*

sodassa kuolleita sotilaita ja viedään heidän haudoilleen kukkia ja kynttilöitä.

Presidentti järjestää itsenäisyyspäiväjuhlat, joihin hän kutsuu tärkeitä suomalaisia ja muita vieraita. Monet katsovat näitä juhlia kotona televisiosta ja polttavat ikkunoilla sinivalkoisia kynttilöitä.

Joulu (24.–26.12.)

Kristinuskossa joulu on Jeesuksen syntymäjuhla. Joulun vietto alkaa noin kuukausi ennen joulua. Silloin etenkin työpaikoilla vietetään pikkujoulua, johon voi kuulua glögitarjoilua ja ruokailua yhdessä.

Suomenruotsalaiset viettävät Lucian päivää 13.12. Päivän viettoon kuuluu Lucia-neidon valinta. Lucia-neidolla on valkoiset vaatteet ja kynttiläkruunu.

Joulua vietetään yleensä oman perheen kanssa. Erityisesti jouluaatto (24.12.) ja joulupäivä (25.12.) vietetään oman perheen kanssa kotona. Joulun perinteisiin kuuluvat jouluruoka, joulukuusi, joulupukki ja tontut. Monissa kodeissa lämpiää joulusauna. Jouluruokaa ovat esimerkiksi joulukinkku, lanttu-, peruna- ja porkkanalaatikot ja rosoli. Joululeivonnaisia ovat tortut ja piparkakut.

Joulukoristeisiin kuuluvat joulukuusi, kynttilät, tontut ja olkipukit. Joulun väri on punainen. Tärkeä joulun perinne on lahjojen antaminen ja saaminen. Lapsiperheissä lahjat antaa joulupukki, joka käy kodeissa jouluaattona illalla.

Monet suomalaiset käyvät jouluna kirkossa. Kirkollinen joulu loppuu loppiaiseen (6.1.)

Pyhäpäivät

Pyhäpäivinä toimistot ovat kiinni. Kaupat voivat olla auki, mutta aukioloaika voi olla eri kuin yleensä.

Nämä pyhäpäivät ovat aina samana päivänä:

- Uudenvuoden päivä 1.1. • Loppiainen 6.1.
- Vappu 1.5. • Itsenäisyyspäivä 6.12.
- Joulu 24.–26.12.

Näiden pyhäpäivien ajankohta vaihtelee:

- pääsiäinen • helatorstai
- helluntai • juhannusaatto ja juhannuspäivä
- pyhäinpäivä, jolloin muistellaan kuolleita läheisiä.

Lisäksi molempien vanhempien kunniaksi on nimetty oma päivänsä. Äitienpäivä on toukokuun toinen sunnuntai ja isänpäivä marraskuun toinen sunnuntai.

Lisäksi on juhlapäiviä, jotka on nimetty jollekin henkilölle tai asialle. Niihin voi liittyä jokin virallinen juhla, ja ne ovat usein liputuspäiviä.

- 5.2.** Runebergin päivä
- 14.2.** Ystävänpäivä
- 28.2.** Kalevalan päivä
- 8.3.** Naistenpäivä
- 19.3.** Minna Canthin ja tasa-arvon päivä
- 9.4.** Mikael Agricolan päivä ja suomen kielen päivä
- 27.4.** Kansallinen veteraanipäivä
- 12.5.** J.V. Snellmanin päivä ja suomalaisuuden päivä
- 4.6.** Puolustusvoimain lippujuhla.
- 9.6.** Ahvenanmaan itsehallintopäivä.
- 6.7.** Runon ja suven päivä sekä Eino Leinon päivä
- 27.7.** Unikeonpäivä
- 10.10.** Aleksis Kiven päivä ja suomalaisen kirjallisuuden päivä.
- 24.10.** Yhdistyneiden kansakuntien (YK:n) päivä
- 6.11.** Svenska dagen eli ruotsalaisuuden päivä

Suomen vähemmistöt

Suomalaiset voivat näyttää samanlaisilta, mutta Suomessa on enemmistön lisäksi useita vähemmistöjä.

Perinteiset vähemmistöt ovat saamelaiset, suomenruotsalaiset, juutalaiset, tataarit, romanit ja venäjänkielinen vähemmistö.

Vähemmistöillä on oma kulttuurinsa.

Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa, joiden oma kieli on saame. Saamelaisten kulttuurista tunnetaan yleisesti saamepuvut ja joikumusiikki. Saamelaisten perinteinen asumus on kota. Nykyään saamelaiset elävät normaaleissa omakotitaloissa.

Saamelaisia asuu neljän valtion alueella: Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Suomessa saamelaisia on noin 6000 ja he asuvat pääosin Lapissa.

Saamelaisten elinkeinot ovat liittyneet luontoon. Perinteisiä elinkeinoja ovat metsästys, kalastus ja poronhoito. Nykyään myös matkailu antaa työtä saamelaisille.

Suomenruotsalaiset ovat suomalaisia, joiden äidinkieli on ruotsi. Ruotsinkielisiä ihmisiä on asunut Suomessa ainakin tuhat vuotta. Suomenruotsalaiset asuvat pääosin länsi- ja etelärannikolla. Ainoa täysin ruotsinkielinen alue on Ahvenanmaa, jolla on oma itsehallinto. Ruotsinkielisiä on Suomessa noin 5,3 prosenttia väestöstä eli noin 300 000.

Suomessa on kaksi kansalliskieltä: suomi ja ruotsi. Ruotsin kielen asema johtuu Suomen historiasta. Suomi oli aiemmin kauan osa Ruotsia.

Suomenruotsalainen kulttuuri on hyvin samanlaista kuin suomalainen kulttuuri. Suomenruotsalaisilla on joitakin omia juhlia, kuten Svenska dagen 6.11. sekä Lucian päivä 13.12.

Suomessa asuu noin 10 000 **romania**. Ensimmäiset romanit tulivat Suomeen 1500-luvulla. Romaneilla on oma romanikieli.

Romanit tunnistaa usein pukeutumisesta. Romaninaiset käyttävät erityistä romanipukua. Miehillä ei ole varsinaista romanipukua, mutta perinne määrittää myös heidän pukeutumistaan. Romanikulttuurissa perheellä ja suvulla on tärkeä merkitys. Romanikulttuuri sisältää paljon erilaisia sääntöjä, jotka liittyvät esimerkiksi puhtauteen, sekä eri-ikäisten romanien ja miesten ja naisten väliin suhteisiin. Perinteisten sääntöjen noudattaminen vaihtelee nykyisin eri perheiden välillä.

Romanien perinteiset elinkeinot ovat olleet hevosten kasvattaminen, käsityöt ja kaupustelu. Nämä elinkeinot ovat kadonneet lähes kokonaan. Romanien koulutustaso ja elintaso ovat olleet pitkään alhaisemmat kuin muilla suomalaisilla. Syitä ovat olleet esimerkiksi liikkuva elämäntapa ja muun väestön ennakkoluulot romaneita kohtaan. Vähitellen tämä tilanne on muuttumassa.

Juutalaisia on asunut Suomessa jo 1700-luvulla. Juutalaiset saivat täydet kansalaisoikeudet vasta, kun Suomi itsenäistyi vuonna 1917.

Nykyään juutalaisia on Suomessa noin 1100. Juutalaisten määrä on laskussa, koska osa heistä muuttaa Israeliin ja osa menee naimisiin ei-juutalaisen kanssa. Juutalaiset ovat sopeutuneet suomalaiseen yhteiskuntaan säilyttäen oman uskontonsa ja kulttuurinsa.

Juutalaisten oma kieli on jiddish,
mutta sitä ei puhu enää juuri kukaan Suomessa.

Suomen **tataarit** ovat
Pohjoismaiden vanhin muslimiväestö.
Suomen tataarit ovat tulleet Suomeen
Venäjältä 1900-luvun alussa.
Tataarien kulttuurissa on nykyisin osia
islamilaisesta ja suomalaisesta kulttuurista.
Tataareja ei juuri erota muista suomalaisista,
sillä he eivät käytä uskonnollisia tunnuksia
tai asusteita.

Venäjänkielinen vähemmistö

Suomi oli osa Venäjää 1809–1917.
Sinä aikana täällä asui paljon
venäläisiä työläisiä, kauppiaita ja sotilaita,
joista monet jäivät asumaan maahan Suomeen
itsenäistymisen jälkeen.
Venäjän vallankumouksen seurauksena
Suomeen tuli paljon venäläisiä pakolaisia 1920-luvulla.
Enimmillään pakolaisia oli yli 30 000.
Osa näistä pakolaisista jatkoi muualle
ja osa jäi asumaan Suomeen.
Aluksi venäläisiin maahanmuuttajiin
suhtauduttiin epäluuloisesti.
Monet heistä lopettivat venäjän puhumisen
ja vaihtoivat sukunimensä
suomalaisiksi tai ruotsalaisiksi.
Venäläisille oli kuitenkin
jo 1800-luvulla perustettu useita kouluja,
jotka toimivat ortodoksisten seurakuntien
yhteydessä.

Uusi maahanmuutto

1900-luvun alkupuolella
taloudellinen tilanne maassa oli huono,
eikä Suomeen tullut juurikaan maahanmuuttajia.
Sen sijaan Suomesta lähti satoja tuhansia ihmisiä
ulkomaille etsimään parempaa elintasoa.
Suurin osa lähtijöistä meni Ruotsiin.

1970-luvulla Suomeen tuli pakolaisia
Chilestä ja Vietnamista,
mutta pakolaisten määrä oli pieni.
Vasta 1980-luvulla Suomeen muutti
enemmän ihmisiä kuin täältä lähti.
1980-luvun lopulta alkaen pakolaisia ja
turvapaikanhakijoita saapui enemmän
Lähi-idän, Somalian ja Balkanin kriisien takia.

Muuttoa Suomeen lisäsi 1990-luvulla päätös,
että inkerinsuomalaisilla on oikeus
tulla Suomeen paluumuuttajina.

Nykyään Suomessa asuu ihmisiä
lähes kaikista maailman maista.
Vuoden 2015 lopussa Suomessa asui
noin 330 000 henkilöä, joiden äidinkieli
oli jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

Suurimmat kieliryhmät vuonna 2015

*Muita suuria kieliryhmiä olivat
albania, persia, thai, turkki, espanja ja saksa.*

venäjä
72,436

viro
48,087

somali
17,871

englanti
17,784

arabia
16,713

kurdi
11,271

kiina
10,722

Suomen historiaa

Ensimmäiset asukkaat tulivat Suomen alueelle noin 9000 vuotta sitten. Sitä ennen Suomen alueella oli pitkän aikaa jääkausi. Paksun jääpeitteen takia eläminen alueella oli mahdotonta. Ensimmäiset asukkaat vaelsivat Suomen alueelle Volgan seudulta, nykyisen Venäjän alueelta. Suomen kansa kuuluu suomalais-ugrilaisiin kansoihin, ja on arveltu, että näiden kansojen alkukoti on samalla alueella.

Myöhemmin Suomen alueelle muutti myös baltteja Baltian alueelta, germaaneja Keski-Euroopan pohjoisosista sekä ihmisiä Skandinavian alueelta.

Nykyinen Suomen kansa onkin monen eri kansan sekoitus.

Ensimmäiset asukkaat hankkivat ruokansa metsästämyllä ja kalastamalla. Maanviljelys alkoi noin 4000 vuotta sitten. Kirjallisuudessa suomalaiset mainitaan ensimmäisen kerran antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa,

jossa suomalaisia kuvataan "alkeellisiksi fennoiksi".

Noin tuhat vuotta sitten Ruotsin kuninkaas alkoivat tehdä Suomen alueelle ristiretkiä. Niiden tarkoitus oli levittää kristinuskoa suomalaisille ja valloittaa maa-alue. Ensimmäinen ristiretki tehtiin noin vuonna 1155. Vähitellen kristinusko syrjäytti suomalaisten oman vanhan uskonnon. Ristiretkien seurauksena Suomen alueesta tuli osa Ruotsia ja samalla osa katolista kirkkoa.

1500-luvulla saksalainen Martti Luther käynnisti katolisessa kirkossa protestanttisen uudistuksen, reformaation. Reformaatio levisi myös Suomeen. Vallitsevaksi kirkoksi tuli evankelis-luterilainen kirkko, johon suurin osa suomalaisista nykyään kuuluu. Keskeinen uudistus oli, että kirkoissa alettiin saarnata kansan omalla kielellä. Siksi kirkolle tuli tarve kääntää uskonnollisia tekstejä suomeksi. Työhön tarttui Turun piispa Mikael Agricola. Agricola laati ensin ABCkirian eli aapisen suomeksi vuonna 1543 ja käänsi myös Raamatun suomeksi.

Agricolaa pidetään kirjakielen eli kirjoitetun suomen kielen keksijänä ja kehittäjänä.

1600- ja 1700-luvuilla

olot Suomessa vaihtelivat.
Suomi oli osa Ruotsia ja osallistui Ruotsin valtakunnan sotiin.
Ruotsi kävi useita sotia Venäjän kanssa, ja Suomi oli välillä Venäjän miehittämä.

Vaihtelevat säät aiheuttivat ongelmia kansan hyvinvoinnille.
Maanviljely oli säiden armoilla.
Välillä oli vuosia, jolloin ei saatu lainkaan viljasatoa.
Pahimpina vuosina nälkään kuoli jopa neljäsosa kansasta.
Vähitellen asumisolot, maatalous, liikenne ja teollisuus kehittyivät.

Venäjä valtasi Suomen

Ruotsilta
Suomen sodassa 1808–1809.
Suomi liitettiin osaksi Venäjää.
Suomi oli Venäjän autonominen alue, joten Suomi sai melko vapaasti päättää oman alueen asioista.

1800-luvun lopulla vahvistuivat ajatukset Suomesta itsenäisenä alueena ja kansana.
Virkamiehet ja taiteilijat alkoivat kehittää ja tutkia suomalaista kulttuuria.

Vuonna 1853 ilmestyi Kalevala, joka on Suomen kansalliseepos.
Elias Lönnrot teki useita matkoja Karjalaan, jossa hän keräsi tuhansia kansanrunoja

vanhoilta runonlaulajilta.
Nämä runot Lönnrot kokosi yhtenäiseksi tarinaksi, Kalevalaksi.

Suomen taiteelle 1800-luvun loppu oli tärkeää aikaa.
Siltä ajalta ovat peräisin monien kuuluisien taiteilijoiden teokset.
Silloin elivät kansallisrunoilija J.L. Runeberg, kirjailija Zachris Topelius, runoilija Eino Leino, taidemaalarit Albert Edelfelt ja Akseli Gallen-Kallela sekä säveltäjä Jean Sibelius.

Suomi julistautui itsenäiseksi

6.12.1917
ja irtaantui Venäjästä.
Itsenäistymisen taustalla vaikuttivat 1. maailmansota ja Venäjän vallankumous.
Itsenäisen Suomen alku oli vaikea.
Kansa oli jakautunut kahtia sosiaalisesti ja taloudellisesti.
Ongelmat johtivat sisällissotaan, jossa vastakkain olivat punaiset ja valkoiset joukot.

Valkoiset kannattivat oikeistolaista politiikkaa ja punaiset kannattivat vasemmistolaista politiikkaa.

Sota päättyi vuonna 1918 valkoisten voittoon.
Sisällissota ja sen seuraukset jättivät Suomen kansaan syvät arvet ja jakoi kansan kahtia pitkäksi aikaa.

2. maailmansodan aikana uhka Neuvostoliitosta kuitenkin yhdisti kansaa.
Suomi kävi yhtenäisenä taisteluun Neuvostoliittoa vastaan.

Suomi kävi kaksi sotaa Neuvostoliittoa vastaan, talvisodan ja jatkosodan.
Talvisota syttyi vuonna 1939, ja se kesti vain 105 päivää.
Sen aikana Suomi pystyi puolustamaan aluettaan ylivoimaista vihollista vastaan.

Rauha tehtiin vuonna 1944.
Ehdot rauhalle olivat kovat:
Suomi joutui luovuttamaan laajoja alueita Karjalasta ja Lapista Neuvostoliitolle sekä maksamaan isot sotakorvaukset.
Suomi joutui sijoittamaan ja löytämään uuden kotipaikan yli 400 000 ihmiselle, jotka olivat lähteneet pois sodassa menetetyiltä alueilta.

Sodan jälkeen Suomessa alkoi vireä jälleenrakentamisen kausi.
Ulkopolitiikassa Suomi on ollut puolueeton maa ja pysynyt erillään sotilasliitoista.

Sodan jälkeen yhteiskunnan muutokset kiihtyivät.
Tuhannet suomalaiset muuttivat maaseudulta kaupunkeihin.
Monet kylät autioituivat.
Tuhannet ihmiset muuttivat myös Ruotsiin etsimään työtä.

Elintaso ja hyvinvointi alkoivat kohota, mutta vasta 1970-luvun alussa Suomea voitiin pitää yhtenä maailman hyvinvointivaltioista.
Vuonna 1995 Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi.

Suomalainen elämä

Syntymä, rekisteröinti ja nimenanto

Naiset synnyttävät yleensä sairaalassa. Sairaala ilmoittaa tiedon lapsesta maistraattiin, joka merkitsee lapsen väestörekisteriin. Lapsi saa väestörekisteristä henkilötunnuksen.

Jos lapsi syntyy kotona, mukana oleva lääkäri tai kätilö lähettää tiedon lapsesta maistraattiin. Jos synnytyksessä ei ole mukana lääkäriä tai kätilöä, äidin tai lasta hoitavan henkilön täytyy itse ilmoittaa lapsen syntymästä terveyskeskukseen. Se ilmoittaa sitten lapsen maistraattiin.

Lapsen syntymän jälkeen

Väestörekisterikeskus lähettää lapsen vanhemmille rekisteripaperit. Vanhemmat valitsevat lapselle etunimet, joita voi olla 1–3. Etunimet merkitään rekisteripapereihin. Paperit lähetetään takaisin väestörekisteriin. Ne voi lähettää myös evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen seurakuntaan, jos vanhemmat kuuluvat toiseen niistä. Lapselle pitää antaa etunimi kahden kuukauden kuluessa.

Jos vanhemmat haluavat, he voivat järjestää lapselle uskontokuntansa mukaisen juhlan samalla, kun antavat hänelle nimen.

Suurin osa suomalaisista kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, ja he järjestävät lapselle kastejuhlan. Jos vanhemmat eivät kuulu seurakuntaan, lapselle voidaan järjestää nimenantojuhla.

Lapsuus ja nuoruus

Suomen perustuslaki koskee kaikkia, siis myös lapsia ja nuoria. Perustuslain lisäksi on useita lakeja, joissa määrätään lasten ja nuorten oikeuksista. Niitä ovat esimerkiksi isyyslaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä laki lapsen elatuksesta.

Lasten ruumiillinen rankaisu on kielletty. Myös tyttöjen ympärileikkaus on kielletty lailla.

Hyvä tietää!

Kaste

Pikkulapsen ensimmäinen juhla on kastetilaisuus, ristiäiset. Se järjestetään muutaman kuukauden sisällä lapsen syntymästä.

Kastetilaisuus voi olla kirkossa, mutta usein myös kotona tai seurakunnan tiloissa.

Kasteen toimittaa pappi. Lapsella täytyy olla kaksi kummiä, jotka ovat yleensä seurakunnan jäseniä ja käyneet rippikoulun. Lisäksi kummeina voi olla muiden kirkkojen jäseniä tai väestörekisteriin kuuluvia.

Kasteseremoniaan kuuluu virsiä ja rukouksia, ja lopuksi pappi valelee lapsen päähän kolme kertaa kasteveettä. Kastetilaisuudessa vauva on puettu pitkään valkoiseen kastemekkaan.

Kastettu lapsi saa myös lahjoja. Perinteinen kummin lahja lapselle on hopeinen lusikka.

- **LISÄTIETOA:**
Luterilainen kaste: www.evl.fi
Nimenantotilaisuus uskontokuntiin kuulumattomille: www.pro-seremoniat.fi/juhlat/nimiaisets.html

Suomessa on yleistä, että molemmat vanhemmat käyvät töissä. Sen vuoksi monet lapset ovat päivähoitossa kodin ulkopuolella. Päivähoitoa järjestävät kunnat, seurakunnat sekä päiväkodit ja hoitajat.

Lapsuuden ikärajoja:

- 7-vuotiaana alkaa oppivelvollisuus.
- 12-vuotiaana lasta täytyy kuulla viranomaisasioissa, kun ne koskevat häntä.
- 14-vuotias saa tehdä vähän kevyttä työtä.
- 15-vuotias saa solmia työsopimuksen.
- 15-vuotias voi hankkia mopokortin ja traktorikortin ja kuljettaa moottorivenettä.
- 15-vuotias on vastuussa rikoksista.
- 16-vuotias voi hankkia kevytmoottoripyöräkortin.
- 16 vuotta on seksuaalirikoksen suojaikä. Se tarkoittaa, että aikuinen ei saa harrastaa seksiä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa.
- Seksisuhde 16–18-vuotiaan kanssa on rikos, jos lapsi on riippuvuussuhteessa aikuiseen.
- 17-vuotiaana päättyy oppivelvollisuus.
- 17-vuotias ei saa enää lapsilisää.
- Asevelvollisuus alkaa sen vuoden alussa, jolloin poika täyttää 18 vuotta.

Henkilö on täysi-ikäinen, kun hän täyttää 18 vuotta.

18-vuotiaana henkilö

- voi hankkia henkilöauton, kuorma-auton tai moottoripyörän ajokortin
- voi hankkia passin ilman vanhempien lupaa
- voi ostaa mietoja alkoholijuomia ja tupakkaa
- voi mennä ravintolaan, jossa tarjotaan alkoholia
- voi solmia avioliiton ja erota kirkosta

- saa äänioikeuden eli saa äänestää vaaleissa
- saa oikeuden saada tukea toimeentuloon.

20-vuotias saa ostaa väkeviä alkoholijuomia.
21-vuotias voi hankkia raskaan ajoneuvoyhdistelmän tai linja-auton ajokortin.

- **LISÄTIETOA:**
Lastensuojelun keskusliitto www.lskl.fi
Lapsiasiavaltuutettu www.lapsiasia.fi
Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi www.alli.fi
Mannerheimin lastensuojeluliiton sivut nuorille www.nuortennetti.fi

Hyvä tietää!

Ripillepääsy

Suuri osa 15-vuotiaista nuorista käy rippikoulun, jonka järjestää seurakunta. Vain rippikoulun käynyt voi päästä kummiksi, ja hänet voidaan vihkiä kirkossa avioliittoon.

Rippikoulun jälkeen kirkossa järjestetään konfirmaatio. Konfirmoitava nuori pukeutuu valkoiseen kaapuun ja hänet siunataan.

Konfirmaation jälkeen on tavallisesti rippijuhla suvun kesken. Tapana on, että kummi antaa rippilahjaksi ristikaulakorun. Ripille pääsy on perinteisesti ollut siirtymäkohta lapsuudesta aikuisuuteen.

Hyvä tietää!

Ylioppilasjuhla

Koulut järjestävät uusille ylioppilaille ylioppilasjuhlan. Juhlissa ylioppilaat saavat valkoisen ylioppilaslakin merkiksi ylioppilastutkinnon suorittamisesta. Lakki on valkoista samettia, siinä on musta lippa ja reunus, jossa on seppeleen kehystämä lyyra. Myös muista kouluista valmistuneille järjestetään valmistujaisjuhlia.

Oppivelvollisuus

Kaikilla lapsilla Suomessa on oppivelvollisuus ja oikeus käydä maksutonta peruskoulua. Yleensä lapsi aloittaa koulun sinä vuonna, kun hän täyttää 7 vuotta. Peruskoulu kestää 9 vuotta. Maahanmuuttajalapset voivat saada koulussa valmistavaa opetusta omassa ryhmässä noin vuoden ajan. Sen jälkeen he siirtyvät samaan luokkaan muiden samanikäisten kanssa.

Suomalaiset arvostavat koulutusta, ja melkein kaikkiin ammatteihin vaaditaan koulutus. Siksi melkein kaikki nuoret jatkavat peruskoulun jälkeen

lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Niihin haetaan yhteishaulia peruskoulun jälkeen.

Oppilaitokset valitsevat oppilaat usein koulumenestyksen perusteella, mutta joihinkin kouluihin on lisäksi pääsykoe. Ammatillinen perustutkinto kestää yleensä 3 vuotta ja valmistaa tiettyyn ammattiin.

Lukio kestää 2–4 vuotta. Sen jälkeen oppilas suorittaa ylioppilaskokeissa ylioppilastutkinnon. Lukion jälkeen voi hakea yliopistoihin ja korkeakouluihin.

Niihin voi hakea myös ammatillisen perustutkinnon jälkeen.

Monilla paikkakunnilla toimii kansalaisopisto tai työväenopisto, jotka ovat suosittuja aikuisten opiskelupaikkoja. Niissä opiskellaan vapaa-aikana, yleensä kerran viikossa.

- **LISÄTIETOA:**
Opetushallitus www.oph.fi
www.opintopolku.fi

Hyvä
tietää!

Nimi- ja syntymäpäivät

Melkein kaikissa perheissä juhlietaan lapsen syntymäpäivää. Päiväkodissa tai koulussa lapsi voi tarjota syntymäpäivänä koko ryhmälle karamelleja tai jäätelöä.

Joskus perhe voi järjestää kotona tai muussa paikassa syntymäpäiväjuhlan, johon lapsi kutsuu ystävänsä. Juhlassa tarjotaan syntymäpäiväkakkua, jonka koristeena on yhtä monta kynttilää kuin lapsi täyttää vuosia.

Juhlassa voi olla ohjelmana leikkejä, pelejä, musiikin kuuntelua, ehkä tanssiakin. Vieraat voivat antaa lapselle lahjoja.

Lasten nimipäivää on tapana muistaa jollain tavalla kotona, päiväkodissa tai koulussa. Aikuiset voivat oman nimipäivän kunniaksi tarjota esimerkiksi pullakahvit työpaikalla.

Aikuiset juhlivat syntymäpäivää usein vain, kun täyttävät täysiä kymmeniä vuosia 50-vuotispäivästä alkaen.

Monet suomalaiset asuvat yhdessä avoparina ennen naimisiinmenoa.

Seurustelu ja parisuhde

Suomessa seurustelu ja parisuhde on kahden ihmisen oma vapaaehtoinen päätös. Vapaaehtoista on sekä kumppanin valinta että se, mitä kumppanin kanssa tekee.

Seurustelussa on tärkeää läheinen yhdessäolo, yhdessä tekeminen ja yhteiset harrastukset. Seurustelevat henkilöt ovat tasa-arvoisia. Päätökset tehdään yhdessä, ja molemmilla on samanlaiset oikeudet. Parisuhteessa arvostetaan sitä, että on uskollinen kumppanille.

Toista ihmistä ei saa pakottaa seksiin tai avioliittoon. Kaikilla on oikeus kieltäytyä seksistä.

Koskettamiseen ja seksiin tarvitaan aina toisen henkilön lupa.

Seksiin pakottaminen väkivaltaisesti tai uhkaamalla on vakava rikos parisuhteessa ja sen ulkopuolella. Aikuisen henkilön seksisuhde tai seksuaalinen teko alle 16-vuotiaan lapsen kanssa on aina rikos.

Myös seksuaalinen häirintä on rikos. Seksuaaliseksi häirinnäksi voidaan tulkita esimerkiksi luvaton koskettelu, ahdisteleminen sanoilla tai teoilla, seksin vaatiminen sekä sopimattomien kuvien ja viestien lähettäminen.

Avoliiton solmiminen ja parisuhteen rekisteröinti

Avoliitto tarkoittaa, että pari asuu yhdessä, mutta heitä ei ole vihitty avioliittoon. Jos avoliitto on kestänyt yli viisi vuotta tai parilla on yhteinen lapsi, avoliittoa koskevat monet avoliiton lainsäädännöstä. Avoliitto tekee parisuhteen viralliseksi. Avoliiton voivat solmia yli 18-vuotias nainen ja mies tai kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä.

Avoliiton voi solmia jokainen yli 18-vuotias, joka ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Alle 18-vuotias tarvitsee avoliittoon oikeusministeriön luvan.

Läheiset sukulaiset eivät voi solmia avoliittoa.

Avoliitto on kielletty

- lapsen ja hänen vanhempansa välillä
- sisarusten ja puolisisarusten välillä
- veljen tai sisaren lasten kanssa
- ottolapsen ja ottovanhemman kesken.

Avoliitossa puolisoilla on oikeus periä toistensa omaisuus ja hallita omaisuutta yhdessä. Heillä on myös oikeus lasten huoltajuuteen ja elatukseen.

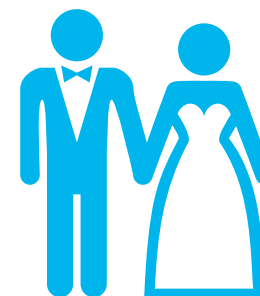
Avoliitto solmitaan vihkimisellä.

Vihkiminen voi olla kirkollinen vihkiminen tai siviilivihkiminen.

Suurin osa suomalaisista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja haluaa vihkimisen kirkossa. Myös monilla muilla uskonnollisilla yhteisöillä on vihkimisoikeus. Siviilivihkimys tapahtuu maistraatissa. Vihkimistilaisuudessa pitää olla mukana vähintään kaksi henkilöä, jotka todistavat tapahtuman.

Ennen kuin pari voidaan vihkiä, täytyy tutkia avioliiton esteet. Esteiden tutkimisessa tarkistetaan, että avoliitto on lain mukaan sallittu. Avoliiton este on esimerkiksi se, että henkilö on jo naimisissa. Suomessa moniavioisuus on kielletty. Avoliittoon aikovien täytyy allekirjoittaa todistus siitä, että avioliitolle ei ole esteitä.

Ulkomaalaisen esteet tutkitaan Suomen lain mukaan silloin, kun ainakin toisella avoliittoon aikovalla on Suomen kansalaisuus tai asuinpaikka Suomessa. Ulkomaan lakia sovelletaan vain silloin, kun kummallakaan ei ole Suomen kansalaisuutta tai kotipaikkaa Suomessa. Jotta vihkiminen voi tapahtua Suomessa, avioliiton täytyy olla

INFO:

- oikeus.fi/en/index/esitteet/avioliittolaki.html
- www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/vihkiminen_ja_parisuhteen_rekisterointi/Vihkiminen/

sallittu Suomen lain mukaan. Siksi ulkomaalaisen täytyy hankkia kotimaastaan todistus siitä, että avioliitolle ei ole esteitä.

Kun avioliiton esteet on tutkittu, avoliittoon aikovat saavat siitä todistuksen. Todistus on voimassa 4 kuukautta. Jos vihkiminen ei tapahdu siinä ajassa, avioliiton esteet täytyy tutkia uudelleen.

Aviopuolisot voivat pitää oman sukunimensä tai valita yhteisen sukunimen. Toinen puoliso voi myös käyttää kaksoisnimeä, jossa on oma ja puolison sukunimi. Sukunimen valinnasta täytyy ilmoittaa ennen vihkimistä.

Puolisot voivat ennen avoliittoa tai sen aikana tehdä kirjallisen avioehtosopimuksen. Siinä määrätään omaisuuden jakamisesta, jos pari päättää myöhemmin erota. Sopimus täytyy rekisteröidä maistraatissa.

Avioliittolaki kertoo puolisoiden oikeudet ja velvollisuudet

Avioliittolain mukaan aviopuolisot ovat yhdenvertaiset eli molemmilla on samat oikeudet. Puolisoiden tulee luottaa toisiinsa ja toimia yhdessä perheen hyväksi. Kumpikin saa itse päättää työnteostaan ja toiminnasta yhteiskunnassa kodin ulkopuolella.

Puolisoilla on avioliitossa elatusvelvollisuus toisiaan kohtaan. Se tarkoittaa, että kummankin pitää osallistua kykynsä mukaan perheen yhteiseen talouteen. Vanhemmilla on velvollisuus elättää myös omia lapsiaan.

Avioliitossa puolisoille tulee avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Se tarkoittaa, että erotilanteessa puolisoiden omaisuus lasketaan yhteen ja jaetaan tasan puolisojen kesken.

Jokaisella ihmisellä on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tämä oikeus on myös parisuhteessa. Seksiin pakottaminen ja seksuaalinen väkivalta on rikos myös avioliitossa.

Hyvä tietää!

Kihlaus ja häät

Kihlaus tarkoittaa sopimusta siitä, että pari solmii myöhemmin avioliiton. Sopimus on kahden henkilön yhteinen ja vapaaehtoinen päätös. Siihen ei liity virallisia asiakirjoja tai todistajia. Yleensä pari ostaa sormukset kihlauksen merkiksi ja voivat myös järjestää kihlajaisjuhlan.

Avioliittoon vihkiminen voi tapahtua maistraatissa, kirkossa tai jossain muussa paikassa. Perinteiset suomalaiset häät ovat kirkkohäät.

Kirkossa on tapana, että morsiamen sukulaiset ja ystävät istuvat keskikäytävän vasemmalla puolella ja sulhasen oikealla puolella. Lähimmät omaiset ovat edessä.

Vanhan tavan mukaan isä taluttaa tyttärensä alttarille häämarssin soidessa ja luovuttaa hänet sulhaselle. Pappi vihkii parin ja julistaa heidät aviopuolisoiksi.

Vihkimisen jälkeen on hääjuhla, jossa on yleensä ruokatarjoilu ja tanssia. Juhlan ohjelmaan kuuluvat puheet, hääkakun leikkaaminen, häävalssi ja morsiuskimpun heittäminen. Perinteisesti morsiamella on pitkä valkoinen hääpuku ja huntu ja sulhasella juhlapuku. Hyviin tapoihin kuuluu, että vain morsiamella on valkoiset vaatteet. Hääparille ostetaan lahjaksi kodin tarvikkeita tai annetaan rahaa.

Avioero

Avioliiton voi purkaa käräjäoikeus.
Avioerosta täytyy tehdä kirjallinen hakemus käräjäoikeuteen.
Avioeroa voi hakea toinen puoliso yksin tai molemmat yhdessä.
Oikeus ei tutki avioeron syitä, joten hakemus riittää.

Hakemuksen jättämisestä alkaa harkinta-aika, joka kestää puoli vuotta.
Harkinta-ajan jälkeen täytyy tehdä käräjäoikeudelle vaatimus avioeroon tuomitsemisesta.
Vaatimus täytyy tehdä, ennen kuin harkinta-ajan alkamisesta on kulunut yksi vuosi.
Avioeron saa ilman harkinta-aikaa, jos puolisot ovat asuneet erillään kaksi vuotta.

Avioerossa puolisoiden täytyy sopia seuraavista asioista:

- lasten huolto ja tapaamisoikeus
- elatusapu lapselle tai puolisolle
- omaisuuden jako
- yhteiselämän lopettaminen.

Puolisot voivat itse tehdä näistä asioista kirjallisen sopimuksen.
Kunnan sosiaaliviranomainen vahvistaa sopimuksen silloin,

jos parilla on alaikäisiä lapsia.
Jos pari ei osaa sopia asioista, käräjäoikeus voi ratkaista ne.
Tällöin oikeus voi määrätä, että toinen puoliso maksaa elatusapua.

Avioeron jälkeen parin omaisuus ositetaan.
Yleensä kaikki omaisuus jaetaan tasan.
Näin ei kuitenkaan tehdä aina, vaan jakoon voivat vaikuttaa esimerkiksi avioehto, avioliiton pituus ja puolisoiden taloudellinen tilanne.

Lapsen tulo perheeseen

Lapsen tulo perheeseen muuttaa perhettä ja parisuhdetta.
Laissa on useita kohtia, joissa kerrotaan vanhempien velvollisuuksista lapsiaan kohtaan.
Tärkeimpiä ovat isyyslaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä laki lapsen elatuksesta.

Neuvola

Neuvolassa seurataan alle kouluikäisen lapsen kehitystä.
Seuranta alkaa jo ennen lapsen syntymää.
Odottava äiti käy neuvolassa useita kertoja.
Neuvola seuraa, että raskaus sujuu hyvin.
Äiti ja perhe saavat neuvoja ja tukea synnyttämistä ja lapsen hoitamista varten.

Neuvola seuraa lapsen kehitystä myös syntymän jälkeen.
Jos lapsen kehitys aiheuttaa huolta, lapsi voidaan lähettää muualle tarkempiin tutkimuksiin.
Neuvolassa lapsi saa myös tarpeelliset rokotukset.

Äitiyspakkaus

Suomessa asuva äiti voi saada Kelan äitiyspakkauksen, joka on perheelle ilmainen.
Tulevan äidin pitää käydä neuvolassa ennen kuin 4. raskauskuukausi on päättynyt, jos äiti haluaa saada äitiyspakkauksen.
Se sisältää lasten vaatteita, makuupussin ja monenlaisia tarpeellisia hoitotarvikkeita.

Äitiysvapaa, isyysvapaa ja vanhempainvapaa

Tuleva äiti saa äitiysvapaata, jonka ajalta Kela maksaa äitiysrahaa.
Äitiysvapaa alkaa ennen lapsen syntymää, ja se kestää noin 4 kuukautta.
Äitiysrahan määrä riippuu työtuloista.

Isyysvapaa kestää enintään noin 9 viikkoa.
Osan siitä voi pitää yhtä aikaa äitiysvapaan tai vanhempainvapaan kanssa.
Isä voi hakea Kelasta isyysrahaa vapaan ajaksi.

Vanhempainvapaan voi pitää joko äiti tai isä.
Se pidetään heti äitiysvapaan jälkeen,

ja se kestää noin puoli vuotta.
Vanhempainvapaan ajaksi voi hakea
Kelasta vanhempainrahaa.

Vanhempainvapaan jälkeen
toinen vanhemmista voi jäädä
kotiin hoitamaan lasta kotihoidontuen avulla.
Kotihoidontukea voi saada siihen saakka,
kun lapsi täyttää kolme vuotta.
Muiden tukien tapaan kotihoidontukea
haetaan Kelasta.

Suomessa asuva lapsi saa lapsilisää
joka kuukausi siihen saakka,
kun lapsi täyttää 17 vuotta.
Lapsilisää haetaan Kelasta.

Jos lapsi syntyy avioliitossa,
isän isyyttä ei tarvitse vahvistaa.
Jos lapsen vanhemmat eivät ole
avioliitossa, isyys täytyy vahvistaa.
Isä voi vapaaehtoisesti tunnustaa,
että hän on lapsen isä.
Jos isä ei halua tunnustaa isyyttä,
sen vahvistaa tuomioistuin.

Isällä on elatusvelvollisuus

Suomessa isällä on aina
lapsen elatusvelvollisuus,
vaikka hän ei olisi
parisuhteessa äidin kanssa.
Jos mies kieltää olevansa lapsen isä,
hänet voidaan määrätä isyydestiin.

Jos mies todetaan lapsen isäksi,
tuomioistuin määrää hänet
maksamaan elatusapua.
Elatusavun määrä riippuu
miehen tuloista ja omaisuudesta.

Raskauden ehkäisy ja keskeytys

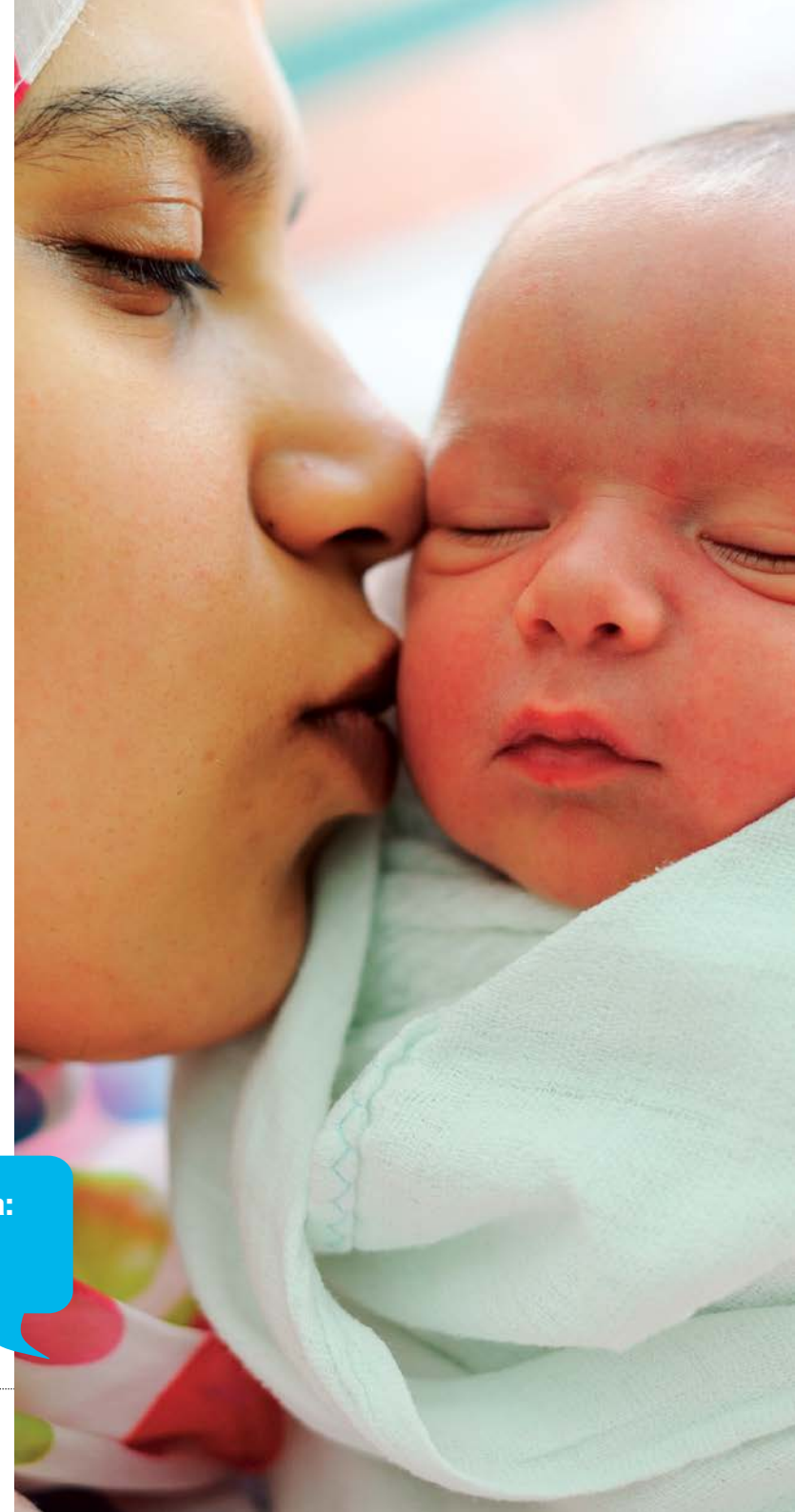
Pari voi käyttää useita ehkäisymenetelmiä,
joilla voi estää raskauden alkamisen.
Jotkut niistä voi hankkia itse,
joihinkin tarvitaan lääkärin resepti
tai lääkärin tekemä toimenpide.
Ehkäisymenetelmistä voi kysyä
terveyskeskuksesta ja neuvolasta.

Jos pari haluaa keskeyttää
jo alkaneen raskauden,
siihen tarvitaan lääkärin lähete.
Asianmukaisesti tehty
raskauden keskeytys eli abortti
on Suomessa laillista.

Raskauden keskeytys täytyy tehdä,
ennen kuin raskaus on kestänyt 12 viikkoa.
Sen jälkeen se on mahdollista vain,
jos raskaus uhkaa äidin henkeä
tai äiti on hyvin nuori.
Tällöin tarvitaan lupa oikeusturvakeskukselta.

Lisätietoa:

[www.kela.fi/
lapsiperheet](http://www.kela.fi/lapsiperheet)

Kuolema ja hautaus

Kuolemaan liittyy paljon asioita, jotka täytyy hoitaa. Neuvoja kuolemaan ja hautaamiseen liittyvistä asioista saa esimerkiksi terveydenhuollosta, kirkolta ja järjestöiltä.

Ennen hautaamista jokainen vainaja tarvitsee kuolintodistuksen. Jos ihminen kuolee sairaalassa tai hoitopaikassa, siitä lähetetään tieto kaikille viranomaisille. Jos ihminen kuolee jossain muualla, asiasta täytyy ilmoittaa poliisille. Poliisi ilmoittaa asiasta muille viranomaisille. Joskus kuolleelle tehdään myös ruumiinavaus, jossa selvitetään syy kuolemaan.

Seurakuntien hautausmaat ovat yleisiä hautausmaita. Niihin voidaan haudata myös vainajia, jotka eivät ole kuuluneet kirkkoon. Vainaja voidaan myös polttaa tuhkaksi eli tuhkata. Tuhka voidaan sirotella hautausmaahan tai muuhun haluttuun paikkaan.

Hautaan siunaamisia järjestävät kristilliset seurakunnat. Muihin uskontokuntiin kuuluvat ja niihin kuulumattomat voivat suunnitella hautausseremonian omien tapojensa mukaan.

Perintöasiat

Perinnönjaossa noudatetaan yleensä Suomen lakia, jossa vainaja viimeksi asui maassa vakituisesti. Jos vainaja on asunut Suomessa vain muutaman vuoden, voidaan perinnönjako tehdä myös toisen maan lakien mukaisesti. Vainaja on voinut laatia testamentin, joka huomioidaan perinnönjaossa. Testamentti on asiakirja, jolla ihminen voi ilmaista tahtonsa omaisuuden jaosta kuolemansa jälkeen.

Kuoleman jälkeen omaisten on tehtävä perunkirjoitus ja perukirja. Perukirja on asiakirja, jossa on selvitys vainajan omaisuudesta ja veloista. Perukirjasta täytyy ilmetä myös perilliset. Apua perunkirjoituksen tekemiseen antavat myös lakitoimistot ja oikeusaputoimistot.

Vainajan omaisuudesta maksetaan ensin pois kaikki velat. Loput omaisuudesta jaetaan siten, että otetaan huomioon vainajan tekemä testamentti ja lain määräykset.

Jos vainaja ei ole tehnyt testamenttia, laki määrää, miten omaisuus jaetaan. Ensisijaisia perijöitä ovat lapset, sitten sisarukset ja heidän lapsensa.

Perinnöstä täytyy maksaa perintöveroa. Perintövero vaihtelee sen mukaan, mitä sukua perijä on vainajalle ja kuinka suuri perintö on. Vero on pienin lähiomaisilla, kuten puolisollla ja lapsilla.

Lisätietoa:

Tietoa omaisen kuoltua saatavista tuista ja eläkkeistä:

www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf-Docs/180701142218EH?OpenDocument

Hautaaminen ja tuhkaaminen:
evl.fi/ ja pro-seremoniat.fi/hautajaiset/

Perunkirjoitus ja perinnönjako:
[www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Perinto/Perunkirjoitus_ja_perukirja\(12851\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Perinto/Perunkirjoitus_ja_perukirja(12851))

Hyvä
tietää!

Hautajaiset

Kun läheinen kuolee,
omaiset julkistavat asian
kuolinilmoituksella sanomalehdessä.
Kuolinilmoitus voi olla lehdessä
ennen hautajaisia tai niiden jälkeen.
Jos ilmoitus on ennen hautajaisia,
se voi olla myös kutsu
siunaustilaisuuteen.
Ilmoituksessa voi joskus olla lause:
"Siunaus toimitetaan hiljaisuudessa."
Se tarkoittaa, että vain lähiomaiset
osallistuvat hautajaisiin.

Kuoleman jälkeen vainajan läheiset
ystävät voivat viedä surutaloon kukkia.
Surunvalittelut voi esittää
myös kirjeellä tai adressilla.
Vainajan asuintalossa on
kuolinpäivänä tavallisesti
suruliputus eli lippu nostetaan
tangon puoliväliin.

Hautajaiset ovat yleensä
2–3 viikon päästä kuolemasta.
Siunaaminen voidaan toimittaa
kirkossa tai avatun haudan äärellä.
Vainajan siunaa yleensä pappi.
Siunaustilaisuuteen kuuluu
virsä, rukouksia ja kukkien lasku.
Arkku kannetaan hautaan
surusaatossa.

Kun arkku lasketaan hautaan,
miehet ottavat hatun pois päästä.

Hautajaisvieraat laskevat
kukat arkulle vuoron perään siten,
että lähiomaiset laskevat kukat ensin.
Sen jälkeen on
sukulaisten ja ystävien vuoro.
Kukkien tuojat lukevat nauhaan
tai korttiin kirjoitetun tekstin,
joka on viimeinen tervehdys vainajalle.
Kun kukat on laskettu,
seisotaan hetki hiljaa arkun äärellä.
Sen jälkeen kumarretaan omaisia kohti
ja palataan omalle paikalle.
Vieraat pukeutuvat
hautajaisia varten mustiin vaatteisiin.

Siunaustilaisuuden jälkeen
pidetään muistotilaisuus,
jossa on tarjolla ruokaa tai kahvia.
Tilaisuudessa sukulaiset ja ystävät
muistelevat yhdessä vainajaa.
Ohjelmassa voi olla
puheita, virsiä ja musiikkia.
Omaiset lukevat myös
hautajaisiin lähetetyt viestit.

Suomen luonto

– jokamiehen oikeudet
ja velvollisuudet

Hyvä
tietää!

Metsä ja luonto.

Metsä on monille suomalaisille rauhoittava ja henkinen paikka.

Sanotaankin, että metsä on suomalaisen kirkko.

Puhdasta luontoa pidetään tärkeänä ja

roskaaminen on rangaistava teko.

Suomessa on paljon puhdasta luontoa.
Suomalaiset arvostavat luontoa
ja liikkuvat siellä paljon.
Suomessa ovat voimassa jokamiehen oikeudet.
Se tarkoittaa, että jokaisella on oikeus
liikkua luonnossa ja nauttia luonnon antimista.
Jokamiehen oikeudet koskevat
myös ulkomaalaisia.

Kaikilla on oikeus:

- Kävellä, hiihtää ja pyöräillä luonnossa muualla kuin pihalla tai pellolla.
- Pystyttää teltan ja yöpyä metsässä, mutta ei lähellä asuintaloa.
Huomaa, että joissain paikoissa telttaileminen on kielletty merkeillä.
- Uida ja veneillä, mutta tarpeeksi kaukana toisten asuintalosta tai saunasta.
- Poimia kukkia, marjoja ja sieniä luonnosta.
Toisten pihoilta ei saa poimia mitään.
Huomaa myös, että osa kasveista on rauhoitettuja.
Niitä ei siis saa poimia lainkaan.
- Onkia ja pilkkiä.
Muuhun kalastamiseen tarvitaan kalastuskortti kaikilta 18–64-vuotailta sekä vedenomistajan lupa.

Seuraavassa on luettelo siitä,
mitä luonnossa saa tehdä
ja mitä luonnossa ei saa tehdä.

Kukaan ei saa:

- Häiritä toisten kotirauhaa leiriytymällä tai meluamalla liian lähellä asuintaloa.
- Roskata luontoa. Vie omat roskat roskalaatikkoon.
- Tehdä tulta luontoon ilman maanomistajan lupaa.
Huomaa, että kesällä voi olla voimassa metsäpalovaroitus tai ruohikkopalovaroitus.
Silloin ei saa tehdä tulta luontoon lainkaan.
Ole varovainen aina, jos tupakoit metsässä.
- Häiritä tai vahingoittaa eläimiä tai lintujen pesiä ja poikasia.
- Kaataa tai vahingoittaa puita, ottaa toisen maalta kaatunutta puuta, varpuja tai sammalta.
- Ajaa moottoriajoneuvolla luonnossa ilman maanomistajan lupaa.

Lisätietoa:

Tietoa jokamiehen oikeuksista:
www.luontoon.fi/jokamiehenoikeudet
Tietoa kalastusluvista:
www.kalakortti.com

Huomaa, että

- Suomessa on luonnonsuojelualueita, joilla on voimassa tiukemmat määräykset.
- Kalastus ja metsästys ovat kiellettyjä ilman viranomaisten ja maanomistajan lupia. Onkia ja pilkkiä kuitenkin saa.

Suomen yhteiskunta ja hallinto

Suomi on tasavalta,
jota johtaa presidentti.
Kansalaiset valitsevat presidentin
vaaleilla joka kuudes vuosi.

Suomessa valta kuuluu kansalle,
jota edustaa eduskunta.
Kansalaiset valitsevat edustajat
eduskuntaan vaaleissa.

Suomessa on yleinen ja yhtäläinen
äänioikeus, joka tuli voimaan jo vuonna 1906.
Se tarkoittaa, että kaikilla
täysi-ikäisillä kansalaisilla onäänioikeus.
Alusta lähtien myös naisilla on ollutäänioikeus.
Suomi oli maailmassa toinen maa,
jossa naiset saivat oikeudenäänestää.

Eduskuntaan valitaan vaaleissa
200 kansanedustajaa joka neljäs vuosi.

Eduskunta

- säätää lait
- päättää veroista ja valtion menoista
- valvoo hallituksen toimintaa
- valvoo viranomaisten toimintaa
- hyväksyy kansainväliset sopimukset
- valmistelee kansallisella tasolla asiat,
joista päätetään Euroopan unionissa.

Toimeenpanovaltaa käyttää maan hallitus.
Hallitus esittelee eduskunnalle lakiehdotukset ja
vastaa lakien toteuttamisesta.
Hallituksessa on eri alojen ministereitä,
ja sitä johtaa pääministeri.
Jokainen ministeri johtaa oman alansa
ministeriötä, jossa asiantuntijat valmistelevat
lakeja ja panevat niitä täytäntöön.
Hallituksen tulee nauttia eduskunnan
luottamusta.

Kaupungeissa ja kunnissa päätöksiä
tekevät valtuusto, hallitus sekä lautakunnat.
Valtuusto valitaan kuntavaaleissa.
Niissä saavatäänestää kaikki,
jotka asuvat kunnassa vakituisesti.

Suomi on demokraattinen maa.
Se tarkoittaa, että ihmiset voivat
valita edustajansa ehdokkaista,
joita poliittiset puolueet asettavat.
Suurimpia puolueita ovat

- Sosiaalidemokraattinen puolue (SDP)
- Kokoomus
- Keskusta
- Vihreät
- Vasemmisto
- Perussuomalaiset.

Lisäksi on useita pienempiä puolueita,
kuten Kristillinen liitto
ja Ruotsalainen kansanpuolue.

Hyvä
tietää!

Naistenäänioikeus

*Suomi oli ensimmäinen maa Euroopassa,
joka antoi naisille oikeudenäänestää*

Äänioikeuden ikäraja on 18 vuotta.
Valtiollisissa vaaleissa,
eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa
saavatäänestää vain Suomen kansalaiset.
Kuntavaaleissa saavatäänestää
myös muiden maiden kansalaiset,
jotka asuvat kunnassa vakituisesti.

Oikeudet

Yhteiskunnan toimintaa säätelevät
Suomen perustuslaki ja muut lait.
Perustuslaki on muiden lakien perusta.
Siinä määrätään,
miten valtion toiminta järjestetään.
Se myös turvaa kaikille perusoikeudet.

Perusoikeuksia ovat esimerkiksi

- mielipiteen vapaus
- kokoontumisen vapaus
- sananvapaus, oikeus ilmaista mielipiteensä
- oikeus omaan uskontoon
- vapaus valita asuinpaikka
ja liikkua maassa vapaasti.

**Oppivelvollisuus
on kaikilla 7–17-
-vuotiailla.**

Suomessa on kaksi virallista kieltä:
suomi ja ruotsi.
Perustuslaki turvaa myös
joidenkin vähemmistökielten aseman.
Perinteisiä vähemmistökieliä ovat
saame ja romani.

Perustuslain mukaan kaikki ihmiset
ovat samanarvoisia lain edessä.
Ketään ei saa syrjiä tai asettaa
eri asemaan sukupuolen, iän,
alkuperän, kielen, uskonnon,
vakaumuksen, mielipiteen,
terveydentilan, vammaisuuden tai
muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
Perustuslaki suojaa myös kotia ja yksityisyyttä.
Yksityisyyden suoja tarkoittaa esimerkiksi sitä,
että toisen kirjeitä ja viestejä ei saa lukea.
Valtion ja kunnan tehtävä on turvata
ihmisarvoinen elämä silloin,
kun ihminen itse ei siihen pysty.

Velvollisuudet

Kaikkien suomalaisten ja Suomessa asuvien
täytyy noudattaa Suomen lakeja.
Jokaisen pitää myös maksaa
kykynsä mukaan veroja,
joilla pidetään yllä yhteiskunnan palvelut.

Muita velvollisuuksia:

- Oppivelvollisuus on kaikilla 7–17-vuotiailla.
- Vanhemmilla on velvollisuus huolehtia,
että lapsilla on ruokaa, asunto ja turvallinen elämä.

- Auttamisvelvollisuus; jokaisen täytyy
auttaa esimerkiksi onnettomuustilanteessa.
- Yleinen asevelvollisuus on kaikilla
18–60-vuotiailla suomalaisilla miehillä.

Muut velvollisuudet koskevat myös
ulkomaalaisia, mutta ei asevelvollisuus.

Lakien lisäksi esimerkiksi kaupungeilla
ja taloyhtiöillä on omia sääntöjä,
joita jokaisen pitää noudattaa.
Lisäksi on paljon sääntöjä, tapoja
ja yhteisiä sopimuksia,
joita ei ole kirjoitettu mihinkään.
Suomalaiset noudattavat niitä
ja toivovat, että myös
ulkomaalaiset oppivat niitä.

• **LISÄTIETOA:** Perustuslaki sekä kaikki lait ja asetukset
löytyvät osoitteesta www.finlex.fi.

Maanpuolustusvelvollisuus

Suomessa on yleinen asevelvollisuus.
Se tarkoittaa, että jokaisen miespuolisen
Suomen kansalaisen täytyy osallistua
Suomen puolustukseen.

Asevelvollisuus koskee myös
ulkomailla syntyneitä miehiä,
jotka saavat Suomen kansalaisuuden.

Kutsuntoihin saavat kutsun kaikki miehet,
jotka sinä vuonna täyttävät 18 vuotta.
Naiset voivat mennä armeijaan
vapaaehtoisena.

Hyvä tietää!

Sotilasvala

tai sotilasvakuutus on lupaus, jonka varusmies antaa varusmiespalveluksen alkuvaiheessa. Valatilaisuudessa varusmies vannoo joukko-osaston komentajan edessä sotilasvalan. Tilaisuus on yleensä varuskunnassa. Siihen kuuluu valaparaati, kenttähartaus, kalustoesittely ja kenttälounas. Varusmiehen omaiset ovat tervetulleita tilaisuuteen.

Varusmiespalvelu kestää 180–362 päivää. Palvelun kesto riippuu siitä, minkä koulutuksen sotilas saa.

Asepalveluksesta voi hakea vapautusta vakaumuksen perusteella tai muusta syystä. Tällöin henkilö yleensä suorittaa palvelunsa siviilipalveluna. Siviilipalvelussa miehet tekevät työtä yleensä valtiolle tai kunnalle esimerkiksi sairaalassa, päiväkodissa tai koulussa.

Asevelvollisuus alkaa sen vuoden alusta, kun poika täyttää 18 vuotta.

- LISÄTIETOA: puolustusvoimat.fi/asevelvollisuus

Verotus

Yhteiskunnan menoja varten kansalaiset maksavat veroa. Veroa perivät valtio ja kunnat. Myös evankelis-luterilaisella ja ortodoksisella kirkolla on oikeus kerätä veroa jäseniltään.

Verot ovat välillisiä ja välittömiä. Välillistä veroa on arvonlisävero, jota maksetaan kaikista ostoksista ja palveluista. Lisäksi peritään esimerkiksi kiinteistövero ja autovero, jotka perustuvat omistukseen.

Yksityiset henkilöt maksavat veroa melkein kaikista tuloista. Veroa maksetaan palkasta, eläkkeistä, sosiaali-tuloista sekä pääomatuloista. Veron määrä riippuu tulojen määrästä.

Vakituisesti Suomessa asuva ulkomaalainen maksaa veroa samalla tavalla suomalaiset. Verotoimisto lähettää vuoden alussa verokortin, johon on merkitty veroprosentti.

Veroprosentti määräytyy edellisen vuoden tulojen perusteella. Lopullinen maksettava vero määräytyy kuitenkin koko vuoden ansioiden mukaan. Jos vuoden aikana tuloissa tapahtuu isoja muutoksia, kannattaa ottaa yhteys verotoimistoon. Iso muutos voi olla esimerkiksi

työhön pääseminen työttömyyden jälkeen tai joutuminen työttömäksi. Silloin verotoimisto voi muuttaa veroprosenttia kesken vuoden.

Verohallinto lähettää keväällä esitäytetyn veroilmoituksen. Siinä on tiedot edellisenä vuonna saaduista tuloista ja maksetuista veroista. Tiedot täytyy tarkistaa ja korjata mahdolliset virheet ja puutteet.

Lopulliseen verotukseen vaikuttavat verovähennykset, kuten esimerkiksi tulohankkimisvähennys, asuntolainan korkovähennys, eläkemaksut ja ammattiyhdistyksen jäsenmaksut. Verottaja saa yleensä osan tiedoista suoraan työnantajalta tai pankista.

Kun olet tehnyt veroilmoitukseen korjaukset ja lisäykset, palauta se verotoimistoon. Muutokset voi tehdä myös verkon kautta osoitteessa **www.vero.fi**.

Jos veroilmoituksessa ei ole korjattavaa, sitä ei tarvitse palauttaa.

Jos olet maksanut liikaa veroa, saat veronpalautusta. Jos olet maksanut veroa liian vähän, joudut maksamaan jäännösveroa eli puuttuvan määrän.

- LISÄTIETOA: www.veronmaksajat.fi, www.vero.fi

Työ

Lisätietoa:

- www.suomi.fi • www.tyosuojelu.fi
- www.mol.fi
- Tietoa työelämästä monella kielellä: www.ttl.fi/fi/muuttuva_tyolama/toissa_suomessa/sivut/default.aspx
- Ammattiliittojen sivuja: www.sak.fi, www.sttk.fi, www.akava.fi

Suomi on hyvinvointivaltio.
Se tarkoittaa, että yhteiskunta pyrkii pitämään huolta kaikista.
Suomessa on esimerkiksi hyvä turva työttömyyden varalle.
Monet työntekijät kuuluvat oman alansa ammattiliittoon, jolla on myös työttömyyskassa.
Työtön voi saada sieltä ansiosidonnaista päivärahaa, jonka suuruus riippuu palkasta.
Päivärahan saaminen edellyttää yleensä sitä, että on ollut työssä yli 6 kuukautta ja että työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa.
Muut työttömät saavat työttömän työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa Kelasta.

Eläkkeelle jääneen tuloa on työeläke, jonka määrä perustuu työtuloihin.
Jos henkilö ei saa työeläkettä, hän saa valtiolta kansaneläkettä.

Muita yhteiskunnan tukia ovat esimerkiksi asumistuki, lapsilisä, kotihoidon tuki pienen lapsen vanhemmille sekä toimeentulotuki.
Tukien avulla yhteiskunta pyrkii takaamaan, että kaikilla on perustoimentulo.

Suomalaiset arvostavat työn tekemistä.
Työ on myös välttämätöntä lähes kaikille rahan takia.
Suomessa suurin osa miehistä ja naisista käy työssä.

Eläminen on kallista, joten perhe tarvitsee yleensä molempien aikuisten palkan.

Tietoa avoimista työpaikoista on mm. työvoimahallinnon verkkosivuilla www.te-palvelut.fi/te/fi/
Työnantajat arvostavat yleensä suomen kielen taitoa ja alan koulutusta.
Myös työkokemus on tärkeää, varsinkin jos se on Suomesta.

Kun haet työpaikkaa, tiedot koulutuksesta ja työkokemuksesta kannattaa koota ansioluetteloksi tai CV:ksi (curriculum vitae).
Siitä työnantajan on helppo nähdä, mitä olet tehnyt aiemmin.

Säilytä myös koulutodistukset ja työtodistukset, sillä niitä voi tarvita, kun hakee koulutukseen tai työhön. Myös viranomaiset voivat pyytää niitä joskus nähtäväksi.

Jos työnantaja kiinnostuu sinusta, hän voi kutsua sinut työpaikkahaastatteluun. Mene paikalle sovittuun aikaan. Pukeudu siististi ja asiallisesti. Ota mukaan alkuperäiset koulutodistukset ja työtodistukset sekä ansioluettelo. Niistä kannattaa ottaa myös kopiot, jotka voit antaa tarvittaessa työnantajalle.

Luvat työn tekemiseen Suomessa

Osa ulkomaalaisista voi tehdä töitä Suomessa ilman työlupaa. Osa tarvitsee erillisen työluvan. Tässä asiassa ulkomaalaiset kuuluvat johonkin seuraavista ryhmistä:

- Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset saavat tehdä töitä aivan samoin kuin suomalaiset.
- EU/ETA -maiden kansalaiset tai niissä vakituisesti asuvat ulkomaalaiset saavat tehdä töitä Suomessa ilman erillistä työlupaa.
- EU/ETA -maiden ulkopuolelta tulevat ulkomaalaiset tarvitsevat erillisen työluvan, jos he eivät asu vakituisesti Suomessa tai jossakin toisessa EU/ETA -maassa.
- Turvapaikanhakijoiden oikeus tehdä töitä riippuu oleskeluajasta.

- Jos työntekijä on lähetetty ulkomailta Suomeen työhön, työluvan luvan tarve riippuu siitä, mistä maasta hänet on lähetetty.

Ulkomaalaisen työntekijän tai hänen työnantajansa täytyy selvittää ennen työn alkamista, tarvitaanko työn tekemiseen lupaa. Ulkomaalainen voi tarvita jonkin tai useamman seuraavista:

- viisumi
- työntekijän oleskelulupa
- elinkeinonharjoittajan oleskelulupa
- muu oleskelulupa.

Työlainsäädäntö ja työehtosopimus

Suomessa on useita lakeja ja sopimuksia, jotka säätelevät työntekoa ja joita on pakko noudattaa. Lait ja sopimukset koskevat sekä työntekijöitä että työnantajia.

Työntekoon liittyviä lakeja:

- Työsopimuslaki
- Työaikalaki: työajan pituus ja ylitöiden määrä
- Vuosilomalaki: kuinka paljon työntekijä saa lomaa vuodessa
- Työturvallisuuslaki: määräyksiä työturvallisuudesta
- Yhdenvertaisuuslaki
- Laki miesten ja naisten tasa-arvosta
- Laki nuorista työntekijöistä (alle 18-vuotiaat).

Näin selviät työssä Suomessa

- Noudata työaikoja!
- Älä myöhästy tai poistu työpaikalta ilman lupaa.
- Noudata työn aikatauluja.
- Muista, että työajalla pitää tehdä töitä.
- Poissaoloon täytyy olla lupa ja hyvä syy.
- Ilmoita kaikista poissaoloista työpaikalle.
- Työssä ei saa olla päihtyneenä.

Noudata työpaikan sääntöjä.

Osa säännöistä on kirjallisia.

Ne perustuvat lakiin ja sopimuksiin.

Osa säännöistä on "talon tapoja".

Opit ne, kun seuraat, miten toiset toimivat.

Tällaisia tapoja ovat esimerkiksi:

- miten kokouksissa toimitaan
- miten pukeudutaan
- miten toisia puhutellaan
- miten uusia ideoita viedään eteenpäin.

Lakien lisäksi työelämää säätelevät työnantajien ja työntekijöiden järjestöjen sopimukset. Työntekijöiden järjestöillä eli ammattiliitoilla on tärkeä asema. Ammattiliittoon kuuluminen on vapaaehtoista, mutta suurin osa työntekijöistä (yli 80 %) kuuluu oman alansa ammattiliittoon.

Hyvä tietää!

Työ ja sisu

Eläminen ja ruoan saanti pohjoisen kylmässä ilmastossa edellyttävät raskasta työtä ja sisua. Suomalaiset arvostavat ihmisiä, jotka ovat ahkeria ja sinnikkäitä. Suomessa on sinnikkyydelle oma sana "sisu". Sisu on tärkeä osa suomalaisuutta.

Ammattiliiton tehtävä on valvoa alan työntekijöiden etuja ja edustaa työntekijöitä neuvotteluissa työnantajien kanssa.

Eri alojen ammattiliitot ovat jäsenenä suuremmissa keskusjärjestöissä.

Suurimmat keskusjärjestöt ovat:

- SAK (Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö)
- STTK, toimihenkilöiden keskusjärjestö
- Akava, korkeakoulutettujen järjestö.

Työelämää säätelevät

työehtosopimukset (TES).

Ne ovat työntekijöiden ja työnantajien järjestöjen sopimuksia alan työehdoista.

Niissä sovitaan esimerkiksi palkoista, työajoista, lomista ja muista eduista.

Työehtosopimuksen määräykset ovat vähimmäisehtoja, joita työpaikoilla on pakko noudattaa.

Työntekijöillä on Suomessa lakko-oikeus.

Lakon aikana työntekijät eivät mene työhön eivätkä saa palkkaa.

Lakko loppuu, kun sopimus syntyy.

Työnantajan ja työntekijän velvollisuudet

Työnantajan velvollisuus on edistää hyvää suhdetta työntekijöihin sekä työntekijöiden välillä.

Työnantajan velvollisuus on myös huolehtia työntekijöiden terveydestä ja turvallisuudesta työssä.

Työnantajan velvollisuus on

- noudattaa lakeja ja sopimuksia
- maksaa palkkaa
- huolehtia työntekijöiden työturvallisuudesta ja työterveyshuollosta
- huolehtia tasa-arvosta työpaikalla
- huolehtia, että ketään ei syrjitä
- tiedottaa työpaikan määräyksistä.

Työntekijän velvollisuus on

- noudattaa lakeja ja sopimuksia
- tehdä työnsä
- noudattaa työnantajan ohjeita
- noudattaa työaikoja
- noudattaa työturvallisuusmääräyksiä.

Lisäksi työnantaja ja työntekijä joutuvat maksamaan maksuja, jotka laki määrää.

Niitä ovat esimerkiksi työeläkevakuutusmaksu, sairausvakuutusmaksu ja työttömyysvakuutusmaksu.

Työnantaja vähentää maksut

työntekijän palkasta ja maksaa ne ja oman osuutensa eläkelaitokselle.

Työnantaja joutuu lisäksi ottamaan tapaturmavakuutuksen kaikille työntekijöille.

Työsopimus

Kun työntekijä aloittaa työn, työnantaja ja työntekijä tekevät työsopimuksen.

Siinä sovitaan työsuhteen ehdoista.

Työsopimuksen voi allekirjoittaa itse, jos on täyttänyt 15 vuotta ja suorittanut oppivelvollisuuden. Sitä nuorempien työsopimuksen tekee huoltaja.

Työsopimuksessa työntekijä sitoutuu tekemään työn, jota työsopimus koskee.

Työnantaja sitoutuu maksamaan palkkaa ja hoitamaan muut työnantajan velvollisuudet.

Työsopimus kannattaa tehdä kirjallisesti, mutta myös suulliset ja sähköiset sopimukset ovat päteviä.

Työsopimuksen täytyy noudattaa lakia ja eri aloille sovittuja työehtosopimuksia.

Työsopimuksessa tulisi olla ainakin nämä asiat

- työnantajan ja yrityksen nimi ja osoite
- työntekijän nimi
- työ, jota sopimus koskee

- työsuhteen alkamispäivä ja koeaika
- työsuhteen pituus, jos työsuhde on määräaikainen
- irtisanomisaika
- säännöllisen työajan pituus
- palkka ja palkkausperuste
- työehtosopimus (TES), jota sovelletaan.

Työsuhde alkaa, kun työntekijä aloittaa työn. Työsopimuksessa voidaan sopia koeaika, joka on työsuhteen alussa.

Koeaika voi olla enintään 6 kuukautta.

Koeaikana työnantaja tai työntekijä voi purkaa työsopimuksen ilman irtisanomisaikaa.

Työsopimuksen purkamiseen täytyy kuitenkin olla asiallinen syy.

Työsopimus tehdään usein toistaiseksi voimassa olevaksi.

Tällöin työsuhde jatkuu siihen saakka, kunnes työnantaja tai työntekijä irtisanoa sen. Irtisanomisaika sovitaan työsopimuksessa.

Jos työnantaja irtisanoa työntekijän, syyn pitää olla asiallinen ja laillinen.

Työsopimus voi olla myös määräaikainen.

Tällöin työ jatkuu sovittuun aikaan asti.

Määräaikaiseen sopimukseen täytyy olla jokin syy, esimerkiksi sijaisuus tai harjoittelu aika.

Palkka ja muut edut

Palkka on korvaus tehdystä työstä.

Palkan suuruus on usein alan työehtosopimuksen mukainen.

Palkka voi olla aikapalkka tai urakkapalkka.

Aikapalkka tarkoittaa sitä, että sinulle maksetaan tuntipalkkaa, päiväpalkkaa tai kuukausipalkkaa. Urakkapalkka tarkoittaa sitä, että saat palkan tietyn työn tekemisestä.

Yleensä palkka maksetaan kerran kuussa.

Suomessa palkka maksetaan pankkiin.

Tarvitset siis pankkitilin, jotta saat palkan.

Ylityöstä maksetaan erillinen korvaus, joka on ylityön määrästä riippuen 50 % tai 100 % suurempi kuin normaali palkka.

Työnantaja ja työntekijä voivat sopia, että ylityö korvataan vapaana.

Palkan lisäksi voit saada myös muita etuja.

Tällaisia etuja ovat esimerkiksi

asunto, auto tai ateriaetu,

jolloin työnantaja maksaa

työpaikkalounaan osittain tai kokonaan.

Ylityöstä sekä työstä illalla, yöllä,

sunnuntaina ja pyhäpäivinä

maksetaan korotettua palkkaa.

Työntekijä maksaa palkastaan veroa

sekä työeläkemaksua, sosiaaliturvamaksua

ja työttömyysvakuutusmaksua.

Työnantaja vähentää maksut palkasta

ja hoitaa ne automaattisesti.

Veroa varten työntekijän täytyy toimittaa työnantajalle verokortti, johon merkitty veroprosentti.

Työnantajan täytyy antaa sinulle palkkalaskelma (palkkakuitti), josta näet palkan suuruuden ja kaikki maksut.

Lomat ja vapaat

Työntekijälle kertyy työajalta vuosilomaa.

Vuosilomaa kertyy 2 tai 2,5 arkipäivää jokaisesta kuukaudesta, jonka olet työssä.

Yleensä lomaa kertyy 30 päivää vuodessa.

Siitä 24 päivää täytyy yleensä pitää kesällä

toukokuun alusta syyskuun loppuun.

Loput lomapäivistä voi pitää talvella.

Työntekijä voi sopia työnantajan kanssa loman pitämisestä myös muulloin.

Vuosiloman ajalta työntekijä saa palkkaa.

Jos työntekijä sairastuu, hänen täytyy ilmoittaa siitä heti työnantajalle.

Yleensä sairausloman ajalta saa palkkaa.

Joillakin työpaikoilla lyhyestäkin sairauslomasta

täytyy pyytää lääkäriltä sairauslomatodistus.

Monilla työpaikoilla voi olla sairaana

3 päivää omalla ilmoituksella.

Sen jälkeen tarvitaan lääkärintodistus.

Yleensä sairausloman ajalta saa palkkaa.

Työntekijä saa pitää perhevapaita.

Niitä ovat

- äitiysvapaa
- erityisäitiysvapaa
- isyysvapaa
- vanhempainvapaa
- hoitovapaa.

Perhevapaista saa tietoa Kelan toimistoista ja Kelan verkkosivuilta www.kela.fi.

Opintovapaa ja vuorotteluvapaa ovat mahdollisia vasta sitten, kun työsuhde on kestänyt pitempään.

Työhön kuuluvat matkat

Työsopimuksessa voidaan sopia, että työntekijän täytyy matkustaa, jos työ sitä vaatii.

Työnantaja korvaa työntekijälle matkakustannukset työehtosopimuksen ja työpaikan omien ohjeiden mukaan.

Työnantaja maksaa yleensä kaikki tarpeelliset matkakustannukset. Niitä ovat matkaliput ja matkatavarasta johtuvat maksut.

Matkustusaika ei ole yleensä työaika. Työaika on usein vain aika, joka kuluu työhön perillä.

Jos työntekijä käyttää työmatkalla omaa autoa, työnantaja maksaa hänelle kilometrikorvauksen. Kilometrikorvausta ei voi saada kodin ja työpaikan välisestä matkasta.

Sosiaaliturva ja terveydenhuolto

Suomessa asuvien ihmisten sosiaaliturvaa hoitaa Kansaneläkelaitos eli Kela. Kelan sosiaaliturvan piiriin pääsee, kun asuu Suomessa vakinaisesti. Asiaan vaikuttaa myös se, mistä maasta henkilö tulee ja joskus myös henkilön kansalaisuus.

Sosiaaliturvan saamisessa on muitakin ehtoja. Tuet perustuvat eri lakeihin, joten eri tuet voivat vaatia eripituista asumista. Tilapäisesti Suomessa asuva ei voi yleensä saada Kelan sosiaaliturvaa.

Kaikilla Suomessa olevilla on oikeus kiireelliseen terveydenhuoltoon ja hätäapuun.

Tämän lisäksi vakinaisesti asuvilla on oikeus muuhun julkiseen terveydenhuoltoon. Kaikilla EU/ETA -alueelta tulevilla on oikeus saada välttämätöntä sairaanhoitoa julkisessa terveydenhuollossa. Oikeuden voi osoittaa eurooppalaisella sairaanhoitokortilla. Sillä saa samat sairaanhoitopalvelut kuin Suomessa asuvat. Henkilö joutuu maksamaan kustannukset itse silloin, jos hän menee lääkäriin tai sairaalaan, joka ei kuulu korvausjärjestelmän piiriin.

• **KELA PALVELEE VERKOSSA**
Kelan tukia ja etuuksia voi hakea myös verkossa
<http://www.kela.fi/asiointi>

Lisätietoa:

- Kelan verkkosivut: www.kela.fi
- Eläkeasiaa Kelan sivuilla: www.kela.fi/elakelaiset
- Eläketurvakeskus: www.etk.fi

Eläke

Työelämän jälkeen työntekijä siirtyy eläkkeelle. Suomessa maksetaan eläkettä myös silloin, kun henkilö on työkyvytön sairauden takia. Myös ikääntynyt työtön voi saada eläkettä. Eläkettä maksavat työeläkeyhtiöt ja Kela.

Työeläkeyhtiöt maksavat työeläkettä, jota kertyy työntekijöille työssäoloajalta. Työeläkkeen suuruus riippuu siitä, kuinka kauan henkilö on ollut töissä ja kuinka suurta palkkaa hän on saanut.

Kela maksaa kansaneläkettä, takuueläkettä ja perhe-eläkkeitä. Kansaneläkettä saavat ne,

joilla ei ole kertynyt työeläkettä tai sitä kertynyt vain vähän. Takuueläke on vähimmäiseläke, jonka Kela antaa Suomessa asuvalle henkilölle. Täyden takuueläkkeen saavat vain ne, joilla ei ole mitään muita eläkkeitä.

Kaikesta ansiotyöstä kertyy eläkettä, myös lyhyestä työsuhteesta. Ulkomaalaiselle kertyy työstä eläkettä samalla tavalla kuin suomalaiselle. Työeläke maksetaan myös ulkomaille, jos henkilö muuttaa sinne eläkkeellä.

Kaikkia eläkkeitä täytyy hakea. Hakulomakkeita saa Kelasta, työeläkeyhtiöistä ja Eläketurvakeskuksesta.

Eläkepääätös lähetetään hakijalle postissa. Työeläkkeen maksaa se yhtiö, jossa henkilö on viimeksi ollut vakuutettuna. Pääätös sisältää eläkkeet, jotka ovat kertyneet kaikista työsuhteista.

Eläkkeitä verotetaan yleensä Suomen verotuksen mukaan myös silloin, kun eläkeläinen asuu ulkomailla. Eläkkeistä menee veroa henkilökohtaisen veroprosentin mukaan. Myös veroilmoitus pitää tehdä Suomeen. Suomella on sopimus joidenkin maiden kanssa siitä, että eläkkeestä maksetaan vero toiseen maahan.

**Liikennettä
ohjataan
liikennemerkkein.**

[www.liikennevirasto.fi/
tieverkko/liikennemerkkit](http://www.liikennevirasto.fi/tieverkko/liikennemerkkit)

Liikenne

Suomessa välimatkat ovat pitkiä. Suurella osalla suomalaisista on auto. Yksityisautojen lisäksi Suomessa on monipuolinen julkinen liikenne. Julkista liikennettä ovat junat, linja-autot, lentoliikenne, metro ja raitiovaunut.

Liikennesäännöt koskevat kaikkia

Suomessa on oikeanpuoleinen liikenne. Sen ja muut liikenteen säännöt määrää tieliikennelaki. Jokaisen täytyy liikenteessä noudattaa liikennesääntöjä, miten tahansa liikkuu. Liikennesääntöjen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoa tai antaa muu rangaistus.

Jokaisen täytyy olla myös varovainen, jotta kaikki voivat liikkua turvallisesti. Turvallisuuteen voi vaikuttaa, kun

- noudattaa liikennesääntöjä
- huolehtii ajoneuvon kunnosta
- käyttää turvalaitteita; osa niistä on pakollisia.

Jalankulku tarkoittaa kävelemistä.

Kun kävelet, noudata näitä sääntöjä:

- Kävele jalkakäytävällä tai kävelytiellä.
- Jos niitä ei ole, kävele tien vasemmassa reunassa.
- Käytä heijastinta, kun on hämärää tai pimeää. Muuten autoilijat eivät näe sinua.
- Vanhempien täytyy huolehtia siitä, että myös lapsella on heijastin.

Poliisi valvoo liikennettä

Ylinopeudesta määrätään rikesakko tai päiväsakko ylinopeuden mukaan. Poliisilla on myös oikeus ottaa ajokortti pois ja kieltää ajon jatkaminen.

Tien varsilla on myös nopeutta valvovia kameroita. Niiden havaitsemasta ylinopeudesta, sakko tulee kotiin postitse.

Törkeästä liikennetriksestä henkilö voidaan määrätä ajokieltoon. Jos autoa ei ole katsastettu tai se on vaarallisella tavalla rikki, poliisi voi keskeyttää ajon ja poistaa siitä rekisterikilvet.

Kaikilla käytössä olevilla moottoriajoneuvoilla täytyy olla pakollinen liikennevakuutus. Liikennevakuutus korvaa henkilövahinkoja ja muita vahinkoja, jos tapahtuu onnettomuus. Pakollisen vakuutuksen lisäksi ajoneuvolle voi ottaa erilaisia vapaaehtoisia vakuutuksia. Niistä saa lisää tietoa vakuutusyhtiöistä.

- *Liikennesäännöt ja ohjeet:*
liikenneturva.magazine.fi/fi/turvatiето/saantopakki/index.php

Pyöräily, mopoilu ja moottoripyöräily

- Polkupyörän täytyy olla kunnossa eli siinä pitää olla nämä varusteet:

jarrut, heijastimet edessä, sivuilla, takana ja polkimissa, soittokello ja valot pimeällä.

- Pyöräilijän täytyy käyttää kypärää. Myös matkustajalla täytyy olla kypärä.
- Pyörällä täytyy ajaa pyörätiellä, jos sellainen on.
- Jos pyörätietä ei ole, pyörällä ajetaan ajoradalla. Silloin pyöräilijä noudattaa samoja sääntöjä kuin autoilijat.
- Vain alle 12-vuotias lapsi saa ajaa pyörällä jalkakäytävällä, jos erillistä pyörätietä ei ole.
- Pyörän kyytiin saa ottaa matkustajan, jos ajaja on yli 15 vuotta vanha.
- Jos pyörän kyydissä on pieni lapsi, hänellä pitää olla istuin ja jalkasuojukset.

Pyöräilijän täytyy käyttää kypärää.

- Kun haluat kääntyä toiselle kadulle, näytä suuntamerkki kädellä.
- Muista käyttää äänimerkkiä tarvittaessa ja ajoissa.

- **LISÄTIETOA:**
www.polkupyoraily.net/wiki/Liikennesäännöt

Mopon, mopoauton ja moottoripyörän ajamiseen tarvitaan ajokortti. Voit hankkia mopokortin 15-vuotiaana. Kevytmoottoripyöräkortin voit hankkia 16-vuotiaana ja moottoripyöräkortin 18-vuotiaana. Jotta voit saada ajokortin Suomessa, sinun pitää asua tai opiskella vakituisesti täällä.

Mopon ja moottoripyörän kuljettajan ja matkustajan täytyy käyttää kypärä.

Autoilu

Autoiluun liittyviä sääntöjä:

- Kuljettajalla täytyy olla ajokortti.
- Auton täytyy olla rekisteröity ja katsastettu.
- Auton täytyy olla kunnossa.
- Kuljettajan täytyy noudattaa nopeusrajoituksia ja muita liikennesääntöjä.
- Kaikki autossa olevat käyttävät turvavyötä.
- Pienillä lapsilla pitää olla turvaistuin tai turvakaukalo.
- Kuljettaja ei saa on alkoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena. Rattijuoppouden raja on 0,5 promillea, törkeään rattijuoppouden raja 1,2 promillea.
- Autoa ei saa antaa päihtyneelle kuljettajalle.
- Ajaja saa puhua ajon aikana kännykkään vain hands free -laitteella.

- Autossa ei saa tupakoida, jos kyydissä on alle 15-vuotias lapsi.

Kuljettaja voi vaikuttaa paljon turvallisuuteen:

- Noudata nopeusrajoituksia.
- Pidä tarpeeksi pitkä turvaväli muihin autoihin. Peräänajaja on lähes aina syyllinen.
- Ohita vain silloin, kun se on turvallista. Ohituskielto on merkitty keltaisella viivalla tiehen.
- Ole erityisen varovainen liukkaalla kelillä.
- Anna tilaa hälytysajoneuvoille eli ambulanssille, paloautolle ja poliisille.
- Kaupungissa busseilla on etuajo-oikeus, kun ne lähtevät pysäkiltä.

Lapsi autossa

- Alle 3-vuotiaat lapset matkustavat turvaistuimessa tai turvakaukalossa, joka kiinnitetään turvavöihin selkä menosuuntaan.
- Yli 3-vuotiaat lapset matkustavat takapenkillä turvaistuimessa.
- Lapsi tarvitsee oman turvaistuimen siihen saakka, kunnes hän on 135 cm pitkä.
- Lapsi ei saa matkustaa autossa sylissä.
- Linja-autossa lapsen täytyy käyttää turvavyötä tai turvaistuinta.

Ajokortti

Voit hankkia auton ja moottoripyörän ajokortin, kun olet täyttänyt 18 vuotta. Mopokortin voi hankkia 15-vuotiaana. Mopokortti on pakollinen vuonna 1985 ja sen jälkeen syntyneille mopoilijoille. Sitä vanhempi ei tarvitse erillistä korttia mopoa varten.

Kevytmoottoripyörää varten voi hankkia ajokortin 16-vuotiaana.

Ajokortin saaminen edellyttää ajokorttilupaa, jonka myöntää poliisi. Ajokorttiluvan voi saada, kun asuu Suomessa vakituisesti tai on opiskellut täällä vähintään 6 kuukautta. Ajokorttia varten täytyy suorittaa kuljettajantutkinto.

Kuljettajantutkintoa varten voit opiskella autokoulussa, tai kokenut ajaja omasta perheestä voi opettaa sinua opetusluvalla. Opetusluvan antaa Trafi eli liikenteen turvallisuusvirastolta. Opetuksen jälkeen sinun pitää osallistua kirjalliseen kokeeseen ja ajokokeeseen.

Ajokorttien myöntämisestä vastaa liikenteen turvallisuusvirasto Trafi. Käytännössä lupa-asiat hoidetaan Ajovarman palvelupisteissä, joka ottaa vastaan hakemukset, antaa luvat ja neuvoo ajokorttiasioissa.

Jos sinulla on jo EU/ETA-valtiossa tai tieliikennesopimusvaltioissa myönnetty ajokortti, voit ajaa sillä autoa myös Suomessa. Sinun täytyy vaihtaa tällainen ajokortti suomalaiseen ajokorttiin kahden vuoden aikana. Vaihtamiseen ei liity kuljettajantutkintoa.

Muista maista tulevien henkilöiden täytyy hakea ajokorttilupaa ja suorittaa kuljettajantutkinto ajokorttia varten.

• **LISÄTIETOA:**

*Tietoa erilaisista ajokorteista: www.trafi.fi,
Ajokorttiin liittyvien asioiden hoito: www.ajovarma.fi*

Auton ostaminen ja myyminen

Kun ostat tai myyt auton, tee siitä kirjallinen sopimus.

Jos ostat auton, tarkista

- ajoneuvorekisteristä auton omistaja
- että auto on katsastettu ja siinä on liikennevakuutus
- että ajoneuvovero on maksettu

Rekisteröinti

Auton ostajan täytyy tehdä rekisteri-ilmoitus ja hankkia autoon pakollinen liikennevakuutus. Se täytyy tehdä 7 päivän kuluessa auton ostamisesta. Rekisteröinti koskee myös muita ajoneuvoja. Rekisteröinnin voi tehdä katsastusasemilla tai vakuutusyhtiöissä. Rekisteriä pitää yllä ajoneuvohallintokeskus.

Rekisteri-ilmoitus pitää tehdä aina,

- kun omistaja vaihtuu
- kun auton haltija vaihtuu
- kun haltijasta tulee omistaja
- kun liikennevakuutusyhtiö vaihtuu
- kun auton käyttötarkoitus muuttuu
- kun ajoneuvo poistetaan rekisteristä.

**Bussilla ja junalla
pääsee lähes joka
paikkaan**

Auton kunto ja katsastus

Ajoneuvon omistaja, haltija ja kuljettaja ovat vastuussa siitä, että ajoneuvo on katsastettu, rekisteröity ja turvallinen.

Auton katsastus on pakollinen tarkastus.

Siinä katsotaan, että

- auto on lainmukaisessa kunnossa
- auto on turvallinen liikenteessä
- auton päästöt ovat alhaiset
- olet maksanut pakolliset maksut ja vakuutukset.

Uusi henkilöauto täytyy katsastaa ensimmäisen kerran kolmen vuoden

päästä siitä, kun se on otettu käyttöön. Sen jälkeen se pitää katsastaa 2 vuoden päästä ja sen jälkeen joka vuosi. Seuraava katsastusaika on merkitty auton rekisteröintitodistukseen.

Jos auto ei läpäise katsastusta, sinun täytyy korjata puutteet kuukauden aikana. Sen jälkeen sinun pitää viedä auto uudestaan samaan paikkaan katsastettavaksi. Jos määräaika menee umpeen tai auto katsastetaan toisessa paikassa, sille tehdään uusi täydellinen katsastus.

Autonrenkaissa täytyy olla riittävän syvät urat (kesärenkaat 1,6 mm ja talvrenkaat 3,00 mm).

- Talvirenkaita täytyy käyttää joulukuun alusta helmikuun loppuun.
- Talvrenkaat voivat olla nastalliset tai nastattomat.
- Nastallisia talvirenkaita saa käyttää marraskuun alusta maaliskuun loppuun.
- Nastarenkaita voi käyttää muulloinkin, jos ajokeli on talvinen.

Autossa pitää olla varoituskolmio.

Lisäksi autossa on hyvä olla esimerkiksi vararengas ja sen vaihtoon tarvittavat työkalut, hinausköysi ja ensiaputarvikkeet.

Ajoneuvovero

Autosta täytyy maksaa ajoneuvoveroa.

Veron maksamisesta

on vastuussa auton haltija.

Ajoneuvoveroa pitää maksaa joka vuosi.

Veroa maksetaan siitä lähtien, kun auto rekisteröidään.

Veron maksaminen loppuu, kun auto poistetaan rekisteristä tai myydään.

Jos vaihdat auton toiseen kesken verovuoden, liikaa maksettu vero siirretään uuden auton hyväksi.

Jos luovut autosta kokonaan, liikaa maksettu vero maksetaan takaisin.

Päihhteet

Tupakka

Tupakkalaki määrää, kenelle tupakkaa saa myydä ja miten tupakkaa saa mainostaa.

Tupakoinnin rajoittamisen tavoite on suojata ihmisiä tupakan terveyshaitoilta. Toinen tavoite on, että nuoret eivät aloittaisi tupakanpolttua.

Tupakointi on kielletty esimerkiksi

- päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten sisällä ja pihalla
- kaupoissa, virastoissa ja julkisissa tiloissa
- linja-autoissa, junissa ja muissa julkisissa kulkuvälineissä
- ravintoloissa ja baareissa, jos niissä ei ole erillistä tupakointitilaa.

Suomessa tupakkaa saa ostaa yli 18-vuotias henkilö.

Tupakkatuotteiden myyminen ja antaminen alle 18-vuotiaille on kielletty.

Rangaistuksena voi olla sakkoa.

Suussa käytettävää nuuskaa tai mälliä ei saa myydä Suomessa.

Myös nuuskan ostaja voi syyllistyä rikokseen.

Alkoholi

Alkoholilaki säätelee alkoholin hallussapitoa, nauttimista ja myymistä.

Lisäksi kuntien tai kaupunkien omissa järjestysäännöissä voi olla määräyksiä siitä, missä alkoholia saa kunnan alueella nauttia.

Alkoholin hallussapito

- hallussa saa pitää vain laillisesti valmistettua ja maahan tuotua alkoholijuomaa
- 18-vuotias saa pitää hallussaan ja nauttia mietoja alkoholijuomia (enintään 22 %)
- 20-vuotias saa pitää hallussaan ja nauttia myös väkeviä alkoholijuomia.

Alkoholista ei saa

- viedä itse mukanaan ravintolaan eikä julkiseen huvitilaisuuteen (esimerkiksi konserttiin)
- nauttia julkisissa kulkuvälineissä, kuten junissa ja linja-autoissa
- myydä alaikäiselle
- myydä selvästi päihtyneelle.

Omassa kodissa saa tarjota alkoholia.

Myös yksityistilaisuudessa

saa tarjota alkoholia.

Alkoholin myyntiin tarvitaan

kuitenkin aina lupa viranomaisilta.

Jos ostat alkoholia esimerkiksi ravintolassa, sinun täytyy juoda se ravintolan alueella.

Alkoholista tai huumeesta päihtynyttä

ei tarvitse päästää ravintolaan

tai muuhun paikkaan, jossa myydään alkoholia.

Ravintolalla on oikeus poistaa henkilö,

joka käyttäytyy häiritsevästi tai on vahvasti päihtynyt.

Huumeet

Huumeiden käyttäminen on kielletty Suomen laissa.

Kiellettyä on käytön lisäksi huumeiden hallussapito, jakelu, myyminen, valmistus, maahantuonti ja maastavienti.

Laissa kiellettyjä huumausaineita ovat esimerkiksi

- kannabis (marihuana, hasis ja hasisöljy)
- amfetamiini
- ekstaasi – fantasy
- metamfetamiini
- opiaatit (heroiini, morfiini, oopiumi)
- kokaiini / crack
- lsd
- khat
- eräät lääkkeet
- hormonivalmisteet.

Lisäksi on kielletty oopiumiunikon, kokapensaan ja hampun viljely huumeiksi tai huumeiden raaka-aineeksi.

Jos lääkäri määrää reseptilääkettä, myös sen antaminen ja myyminen muille on kiellettyä.

Huumausainerikokset täytyy ilmoittaa poliisille.

Hätätilanteet

Hätänumero on 112

Hätänumerosta saa apua hätätilanteissa. Hätänumeroon voi soittaa, kun tarvitaan ambulanssia, palokuntaa, poliisia tai sosiaalipäivystystä. Hätänumero on vain hätätilanteita varten, kun ihmisen henki tai terveys, omaisuus tai ympäristö on vaarassa.

Hätänumero on tärkeä muistaa. Silloin siihen voi soittaa nopeasti. Hätänumero 112 toimii kaikkialla Suomessa. Hätänumeron eteen ei tarvita suuntanumeroa.

Kun soitat hätänumeroon, soittoon vastaa ammattitaitoinen päivystäjä. Hän esittää kysymyksiä tilanteesta ja antaa neuvoja, miten täytyy toimia.

Jos soitat hätänumeroon, tee näin:

1. Kerro nimesi ja yritä pysyä rauhallisena.
2. Kerro, mitä on tapahtunut.
3. Kerro tarkka osoite ja kunta, missä hätätilanne on.
4. Vastaa kysymyksiin,

joita päivystäjä kysyy sinulta.

5. Toimi päivystäjän ohjeiden mukaan.
6. Lopeta puhelu vasta sitten, kun saat luvan. Jää puhelun jälkeen opastamaan auttajat paikalle. Soita uudestaan hätänumeroon, jos tilanne muuttuu.

Huomaa!

- Jos hätänumeroon ei heti vastata, älä sulje puhelinta.
- Puheluihin vastataan järjestyksessä ja mahdollisimman nopeasti.
- Kuulet nauhoitteen, jossa pyydetään odottamaan
- Hätänumeroon soittaminen ei maksa mitään.
- Älä soita hätänumeroon turhaan, siitä voi saada rangaistuksen.

Jos joudut liikenneonnettomuuteen tai tulet onnettomuuspaikalle, toimi näin:

- Anna ensiapua loukkaantuneille.
- Soita hätänumeroon, jos paikalle tarvitaan poliisi ambulanssi tai palokunta.

- Varoita muuta liikennettä:
 - o laita autossa hätävilkut päälle
 - o vie autosta varoituskolmio tien viereen noin 150 metriä ennen onnettomuuspaikkaa.

Yleinen vaaramerkki

Yleinen vaaramerkki on nouseva ja laskeva äänimerkki, joka annetaan hälytyssireenillä. Se voi olla myös kuulutus, jonka viranomaisen antaa. Yleinen vaaramerkki annetaan, kun ihmisiä uhkaa jokin vakava vaara.

Jos kuulet yleisen vaaramerkin, tee näin:

- Mene sisälle ja pysy sisällä.
- Sulje ovet, ikkunat, tuuletusaukot ja ilmastointilaitteet.
- Avaa radio ja odota rauhallisesti ohjeita.
- Älä käytä puhelinta, jotta linjat eivät mene tukkoon.
- Älä lähde alueelta ilman viranomaisen lupaa.

Kun vaara on mennyt ohi, hälytyssireenillä annetaan uusi merkki. Se on tasainen ja pitkä äänimerkki.

Jos joudut rikoksen uhriksi

Poliisi auttaa kaikissa rikosasioissa.
Poliisi pitää yllä järjestystä,
valvoo liikennettä ja puuttuu tekoihin,
jotka ovat vastoin lakia.
Poliisi myös neuvoa ja ohjaa,
huolehtii löytötavaroista sekä
myöntää ison osan luvista.

Rikosten tutkiminen kuuluu aina poliisille.
Jos joudut rikoksen uhriksi,
tee asiasta rikosilmoitus poliisille.
Voit tehdä ilmoituksen poliisilaitoksella
tai internetissä.

Kun ilmoitat rikoksesta poliisille, tee näin:

- Kerro tarkkaan, mitä on tapahtunut.
- Kerro, milloin ja missä rikos on tapahtunut.
- Kerro tekijän nimi, jos tiedät sen.
- Kerro tekijän tunnusmerkit
- Kerro, minne päin ja miten tekijä meni.
- Kerro, onko tekijä vaarallinen eli oliko hänellä aseita, uhkailiko hän, oliko hän päihtynyt tai sekava.

Anna aina oikeaa tietoa poliisille.
Valehteleminen on rangaistava teko.

Esitutkimus

Kun rikosilmoitus on tehty,
poliisi aloittaa esitutkimuksen.
Joskus rikosilmoitus
voi kuitenkin olla sellainen,
että esitutkimusta ei aloiteta.

Esitutkimuksen aikana poliisi selvittää,
onko rikosta tapahtunut.
Poliisi ilmoittaa rikoksesta syyttäjälle,
joka päättää, käsitelläänkö asia oikeudessa.

Virallisen syytteen alaisten rikosten
viemisestä oikeuteen päättää syyttäjä.
Asianomistajarikoksia poliisi tutkii vain silloin,
kun rikoksen uhri vaatii tekijälle rangaistusta.
Asianomistajarikoksia ovat esimerkiksi
kunnianloukkaus ja kotirauhan rikkominen.

Jos asianomistaja peruu
rangaistusvaatimuksen,
poliisi keskeyttää esitutkimuksen.
Joissakin tapauksissa syyttäjä voi
silloinkin nostaa syytteen,
esimerkiksi jos on kyse perheväkivallasta.

- LISÄTIETOA: www.poliisi.fi

Tasa-arvo ja syrjintä

Suomessa ovat voimassa
Suomen omat lait,
kansainväliset ihmisoikeussopimukset
ja Euroopan unionin säädökset.

Syrjintä on kielletty useissa laeissa:

- Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.
Ketään ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
- Rikoslaki määrittelee rangaistukset syrjinnästä.

- Laki naisten ja miesten tasa-arvosta kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän. Laissa on mainittu myös sukupuolinen häirintä ja ahdistelu työpaikoilla.
- Työlainsäädäntö kieltää syrjinnän.
- Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän esimerkiksi työelämässä, koulutuksessa ja julkisissa palveluissa. Lain mukaan viranomaisten velvollisuus on edistää yhdenvertaisuutta.

Kiellettyä syrjintää on:

- Välitön eli suora syrjintä.
Esimerkiksi asiakas ei pääse ravintolaan tai häntä ei palvella kaupassa siksi, että hän kuuluu etniseen vähemmistöön.
- Välillinen eli epäsuora syrjintä.
Esimerkiksi työnantaja edellyttää työnhakijalta täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka työ ei sitä vaadi.
- Häirintä. Esimerkiksi rasistiset vitsit, joiden tarkoitus on loukata toista henkilöä.
- Ohje tai käsky syrjiä.

Kaikki epäasiallinen toiminta
ei ole laissa mainittua syrjintää.

Etninen syrjintä tarkoittaa,
että henkilöä kohdellaan
huonommin kuin toisia
erityisesti etnisen alkuperänsä takia.
Syrjintäkielto ei koske esimerkiksi
kahden yksityisen ihmisen välisiä suhteita.
Sellaisessa tapauksessa rikoksena
voi kuitenkin olla esimerkiksi

kunnianloukkaus.

Jos henkilö kohtaa syrjintää, todisteeksi ei riitä pelkkä väite. Henkilön täytyy esittää väitteen tueksi jokin konkreettinen selvitys asiasta.

Syrjinnän uhri voi pyytää neuvoa ja apua yhdenvertaisuusvaltuutetulta tai tehdä hänelle kantelun syrjinnästä.

Jos sinua on syrjitty työssä tai työhönotossa, voit ottaa yhteyttä työsuojeluviranomaisiin. Työsuojelun valvonnasta vastaavat työsuojelupiirin työsuojelutoimistot.

Jos asia koskee sukupuolten välistä tasa-arvoa, voit ottaa yhteyttä myös tasa-arvovaltuutettuun tai tasa-arvolautakuntaan.

Syrjinnän voi viedä oikeuden käsiteltäväksi vuoden kuluessa tapahtumasta.

Rangaistus syrjintärikoksesta voi olla sakko tai vankeutta.

• **LISÄTIETOA:** www.syrjinta.fi/etusivu

Perheväkivalta

Perheväkivalta voi olla fyysistä tai henkistä. Se voi olla esimerkiksi lyömistä, potkimista, pahoinpitelyä, vapauden rajoittamista tai seksuaalista häirintää, joka tapahtuu perheessä. Perheväkivalta on rikos.

Myös lasten ruumiillinen rankaiseminen on perheväkivaltaa. Suomen laki kieltää lasten kurittamisen fyysisesti. Perheväkivaltaan täytyy puuttua

nopeasti, sillä usein se uusiintuu ja muuttuu raaemmaksi.

Jos joudut perheväkivallan uhriksi, tee näin:

- Tee rikosilmoitus poliisille. Pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos.
- Etsi apua ongelmiin. Apua antavat esimerkiksi poliisi, sosiaaliviranomaiset, turvakoti ja rikosuhripäivystys.
- Uhrin lisäksi myös tekijää voidaan auttaa.
- Älä viivyttelä, vaan turvaa oma ja perheen turvallisuus.
- Hae tarvittaessa lähestymiskieltoa henkilölle, joka käyttäytyy väkivaltaisesti.

Lähestymiskielto

Lähestymiskielto tarkoittaa sitä, että sinua uhkaava henkilö ei saa ottaa sinuun yhteyttä. Uhka voi kohdistua henkeesi, terveyteesi, vapautesi tai rauhaasi.

Lähestymiskielto voidaan antaa esimerkiksi entiselle puolisolle. Lähestymiskielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka asuu samassa perheessä tai asunnossa. Tällöin henkilön täytyy pysyä poissa yhteisestä asunnosta.

Lähestymiskieltoa voi pyytää kuka tahansa, jota joku toinen häiritsee tai uhkaa. Lähestymiskieltoa voi hakea kirjallisesti tai suullisesti poliisilta tai suoraan käräjäoikeudelta. Myös poliisi, syyttäjä tai sosiaaliviranomainen voi hakea lähestymiskieltoa uhrin puolesta,

jos uhri ei itse uskalla hakea sitä.

Väliaikaisen lähestymiskiellon voi määrätä poliisi tai syyttäjä.

Lähestymiskiellon rikkomisesta seuraa rangaistus.

• **LISÄTIETOA:** poliisi.fi/rikokset/lahestymiskielto

Turvakodit ja ensikodit

Turvakotiin voi mennä, jos kokee väkivaltaa tai sen uhkaa perheessä tai parisuhteessa. Yleensä turvakodit ovat auki aina. Turvakotiin voi myös soittaa aina.

Ensikoti auttaa perheitä, joissa on vauva. Perhe saa apua kaikissa asioissa, jotka liittyvät vanhempana olemiseen ja elämään pienen lapsen kanssa. Perheet voivat tulla ensikotiin jo raskausaikana tai kun vauva on pieni.

• **LISÄTIETOA:** www.turvakoti.net/site/

Henkinen tuki

Monet järjestöt tarjoavat tukea ja keskusteluapua kriisitilanteissa. Apua saa myös terveyskeskuksesta ja seurakunnilta.

• **LISÄTIETOA:**
Rikoksen uhri saa tukea myös rikosuhripäivystyksestä:
www.rikosuhripaivystys.fi

Rikokset ja rangaistukset

Monet teot ovat rikoksia kaikissa maissa. Maiden välillä on kuitenkin myös eroja siinä, mitkä teot ovat rikoksia ja millainen rangaistus eri rikoksista seuraa.

Suomen rikoslain mukaan henkilön rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun hän täyttää 15 vuotta. Se tarkoittaa sitä, että 15-vuotias voidaan tuomita rikoksesta. Sitä nuoremmillakin on vahingonkorvausvastuu. Se tarkoittaa, että henkilön pitää maksaa vahingot, jotka hän on aiheuttanut.

Jos alle 15-vuotias henkilö rikkoo toisen omaisuutta, hänet voidaan määrätä maksamaan vahingot. Henkilö voi joutua maksamaan korvauksen sitten, kun hänellä on rahaa, esimerkiksi ensimmäisestä palkasta.

Rangaistus rikoksesta voi olla sakko, ehdollinen vankeus tai ehdoton vankeus. Ehdollisessa vankeudessa henkilö ei kärsi rangaistusta vankilassa. Rangaistus vaihtelee sen mukaan, onko teko lievä vai vakava rikos, tai onko se tahallinen vai tahaton.

Yleensä jo rikoksen yrittäminen on rangaistava teko.

Joskus rikoksen tekijää ei tuomita rangaistukseen, vaikka hän on syyllinen. Oikeus voi esimerkiksi ajatella, että alle 18-vuotias henkilö on ymmärtänyt teon vakavuuden ja muuttaa käytöstään ilman rangaistusta. Henkilö voidaan myös todeta syyntakeettomaksi. Tällöin henkilö ei ole ymmärtänyt tekonsa seurauksia esimerkiksi mielenhäiriön takia. Henkilöä ei tuomita tällöin rangaistukseen, vaan hänet ohjataan hoitoon.

Tuomittavia rikoksia ovat esimerkiksi

- **Liikenne rikkomukset:**
ylinopeus, ajo ilman turvavyötä, kännykän käyttö ilman hands free -laitetta
- **Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset:**
tappo, murha, surma, kuolemantuottamus, pahoinpitely, tappelu, vaaran aiheuttaminen, heitteillejätö ja pelastustoimien laiminlyöminen
- **Seksuaali- ja siveellisyysrikokset:**
raiskaus, seksuaalinen häirintä, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaaminen. Suomessa paritus sekä seksin ostaminen tai ihmiskaupan uhreilta on kiellettyä.
- **Omaisuusrikokset:**
varkaus, kavallus ja luvaton käyttö, vahingonteko (toisen omaisuuden vahingoittaminen tai hävittäminen)
- **Huumerikokset ja muut päihdeainerikokset:**
huumausaineiden hallussapito ja myynti, alkoholin myynti alaikäiselle tai alkoholin hallussapito alaikäisenä, laittoman alkoholin tai tupakan välitys.
- **Syrjintä ja ihmisten eriarvoinen kohtelu**
- **Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.**
Jonkin etnisen tai uskonnollisen ryhmän uhkaaminen tai solvaaminen julkisesti.
- **Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaukset:**
kotirauhan rikkominen,

julkisrauhan rikkominen, salakuuntelu ja salakatselu.

- **Kunnianloukkaus:**
valheellisen tiedon esittäminen siten, että se aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa.
- **Erilaisten lupakäytäntöjen laiminlyönti**
- **Petos:**
taloudellisen hyödyn hankkiminen epärehellisillä keinoilla.
- **Väärennys:**
esimerkiksi jonkin asiakirjan, todistuskappaleen tai maksuvälineen väärennys.
- **Lasten ruumiillinen rangaistus**

Muista myös nämä:

- Suomessa ei saa pitää tuliasetta tai teräasetta mukana julkisella paikalla. Tarvitset viranomaisen luvan aina, jos aiot hankkia tuliasen.
- Uhkaileminen suullisesti tai fyysisesti voi johtaa rikosilmoitukseen.
- Tietämättömyys ei vapauta vastuusta; rangaistus annetaan myös silloin, kun tekijä ei tunne Suomen lakia.
- Poliisin väkivaltaisesta vastustamisesta saa vankeutta.
- Oikeudessa valehtelemisesta saa aina vankeutta.
- Varastetun tavaran piilottaminen tai ostaminen on rikos.
- Rikoksessa auttaminen on rikos.

Oikeudenkäynti

Suomessa jokainen on syytön, kunnes hänet tuomitaan syylliseksi tuomioistuimessa eli oikeudessa. Kaikki tuomioistuimet ovat riippumattomia ja niitä sitoo vain voimassa oleva laki.

Tuomioistuimia on kahdenlaisia: yleistuomioistuimet ja hallintotuomioistuimet. Hallintotuomioistuimissa käsitellään viranomaisasioita ja viranomaisten päätöksiä. Lisäksi on erityistuomioistuimia, kuten markkinaoikeus ja työtuomioistuin.

Yleistuomioistuinta ovat kärjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Ne käsittelevät riita-asioita, rikoksia sekä hakemusasioita. Riita-asiat ovat yksityisten ihmisten tai yritysten erimielisyyksiä, kuten perintöriitoja tai vahingonkorvauksia. Rikosasioita ovat esimerkiksi varkaus, rattijuopumus ja väkivallanteko. Hakemusasioita ovat esimerkiksi avioero ja lapsen huoltajuus.

Kärjäoikeudessa asioita käsittelevät kärjätuomarit. Joissakin asioissa mukana ovat lautamiehet, jotka eivät ole lakimiehiä. Käsitteily voi tapahtua oikeuden istunnossa tai niin, että oikeus käsittelee vain asiakirjoja. Kärjäoikeuden tuomiosta voi yleensä valittaa hovioikeuteen.

Hovioikeuden tuomiosta voi yleensä valittaa korkeimpaan oikeuteen. Valituslupa annetaan erikseen.

Riita-asiat viedään kärjäoikeuteen tekemällä kirjallinen hakemus. Hakemuksen tekijää kutsutaan kantajaksi. Syytettyä kutsutaan vastaajaksi. Kantaja joutuu maksamaan oikeudenkäyntimaksun.

Rikosasiassa osallisina ovat syyttäjä, syytetty ja rikoksen uhri. Uhria kutsutaan myös asianomistajaksi. Syyttäjä tekee haastehakemuksen oikeuteen. Sen jälkeen oikeus alkaa käsitellä asiaa. Oikeudessa kuullaan myös todistajia. Oikeus voi antaa ratkaisun heti suullisesti tai myöhemmin kirjallisesti.

Rikosasian käsittely oikeudessa voi päättyä kahdella tavalla. Jos syytetty todetaan syyttömäksi, syyte hylätään. Jos syytetty todetaan syylliseksi, hänelle määrätään rangaistus rikoksesta. Jos rangaistuksena on vankeutta, rikos merkitään henkilön rikosrekisteriin.

Rikoksia ei aina käsitellä oikeudessa, vaan niitä voidaan myös sovittaa koulutetun sovittelijan johdolla.

Oikeusapu ja asianajajat

Tuomioistuimet eivät anna neuvoja oikeudenkäyntiä varten.

Sitä varten ovat oikeusaputoimistot, asianajotoimistot ja lakitoimistot.

Jos henkilöllä on pienet tulot, hän voi saada oikeusapua valtion tuella. Oikeusapu on avustajan tuki asian hoitamista varten. Yritykset ja yhteisöt eivät voi saada oikeusapua.

- **LISÄTIETOA:**
*Asianajajat: www.asianajajaliitto.fi,
Oikeusapu: oikeus.fi/*

Pakkokeinot

Poliisi voi käyttää rikoksen selvittämiseen erilaisia pakkokeinoja. Pakkokeinoja voidaan käyttää myös, jotta oikeudenkäynti saadaan pidettyä ja rangaistus voidaan panna käytäntöön.

Poliisin pakkokeinoja ovat esimerkiksi

- kiinniottaminen
 - pidättäminen
 - vangitseminen
 - henkilön tuntomerkkien ottaminen
 - omaisuuden takavarikointi
 - kotietsintä
 - matkustuskielto
 - televalvonta ja tarkkailu
eli henkilön kuunteleminen, katseleminen ja seuraaminen teknisillä apuvälineillä.
- **LISÄTIETOA:** oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/pakkokeinot.html

Rangaistukset

Rikesakko on lievin rangaistus.

Rikesakkoa voi saada esimerkiksi liikenneriikkomuksista, lupien laiminlyönnestä ja erilaisista järjestysrikkomuksista. Järjestysrikkomuksia ovat esimerkiksi yleisen järjestyksen häiritseminen, päihteiden nauttiminen yleisellä paikalla tai virtsaaminen yleisellä paikalla. Myös roskaamisesta voi saada rikesakkoa.

Sakon voi tuomita kärjäoikeus tai poliisi.

Sakko tuomitaan päiväsakkoina. Sakon suuruuteen vaikuttavat tulot, omaisuus ja alaikäisten lasten määrä. Jos henkilö ei maksa sakkoja ajoissa, hänet voidaan tuomita vankeuteen. Yksi vankeuspäivä vastaa kolmea päiväsakkoa.

Vankeus

- Ehdoton vankeus tarkoittaa yleensä sitä, että tuomittu joutuu vankilaan. Vankeus voi olla määräaikainen tai elinkautinen. Lievin vankeusrangaistus on 14 päivää, ankarin kestää 12 tai 15 vuotta. Vanki voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on kärsinyt osan rangaistuksesta.
- Ehdollinen vankeus tarkoittaa, että tuomittu ei joudu vankilaan, jos hän ei enää tee uutta rikosta.

Vankeus voi olla ehdollista, jos tuomio on enintään kaksi vuotta. Lisäksi on koeaika, jonka aikana henkilö ei saa tehdä rikosta. Ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi henkilö joutuu usein maksamaan myös sakkoa. Jos tuomio on yli vuoden pituinen, tuomittu voidaan määrätä lisäksi yhdyskuntapalvelukseen.

- Yhdyskuntapalvelu voidaan määrätä ehdottoman vankeuden tilalle. Se tarkoittaa, että tuomittu tekee työtä yhteiskunnan hyväksi tuomion ajan. Yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä enintään 200 tuntia. Jos tuomittu tekee yhdyskuntapalvelun aikana pienenkin rikkomuksen, hän joutuu vankilaan. Tällainen rikkomus voi olla esimerkiksi myöhästyminen palvelupaikalta tai päihtymys.

Rikosrekisteri

Rikosrekisteriin merkitään niiden henkilöiden tiedot, jotka ovat syyllistyneet rikokseen. Rikosrekisterin tiedot eivät ole julkisia, mutta niitä annetaan esimerkiksi poliisille, lupaviranomaisille ja tuomioistuimille. Tietoja annetaan myös esimerkiksi silloin, kun selvitetään henkilön luotettavuutta. Tällainen selvitys tehdään joitakin

työpaikkoja ja koulutuspaikkoja varten. Merkintä rikosrekisterissä voi siis estää pääsyn joihinkin töihin tai opiskelupaikkaan.

Rikosrekisteriin tulee merkintä, kun joku henkilö tuomitaan

- ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen
- ehdollisen vankeuden lisäksi sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan
- nuorisorangaistukseen tai sen sijasta sakkoon
- jos henkilö ei saa tuomiota syyntakeettomana.

Rikosrekisteriin merkitään myös ulkomailla tuomitut rangaistukset, jos henkilö on Suomen kansalainen tai asuu täällä pysyvästi. Sakkorangaistuksesta ei yleensä tule merkintää rikosrekisteriin.

Tiedot poistetaan rikosrekisteristä tietyn ajan jälkeen. Aika riippuu rangaistuksesta. Yli viiden vuoden vankeusrangaistukset poistetaan rekisteristä vasta sitten, kun henkilö täyttää 90 vuotta tai kuolee.

Merkintöjä vanhoista rikoksista ei poisteta, jos henkilö tuomitaan jostain uudesta rikoksesta.

- **LISÄTIETOA:**
Tietoa rikosasioiden seuraamuksista (sakot, vankeusrangaistukset, yhdyskuntapalvelu):
www.oikeus.fi
www.rikosseuraamus.fi/fi/

Maastakarkoitus

Ulkomaalainen voidaan karkottaa Suomesta,

- jos hän on Suomessa ilman oleskelulupaa
- jos hän on syyllistynyt rikokseen, josta saa yli vuoden vankeutta
- jos hän tekee useita rikoksia
- jos hän käyttäytyy vaarallisesti toisia kohtaan
- jos hän on vaarallinen Suomen kansalliselle turvallisuudelle.

www.turku.fi